

OPPIMISYMPÄRISTÖT LEIKIN TUKENA VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Sosionomikoulutus, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Syksy, 2021

Niina Laine

Tekijä	Niina Laine	Vuosi 2021
Työn nimi	Oppimisympäristöt leikin tukena varhaiskasvatuksessa – Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä	
Ohjaaja	Liisa Kokkonieniemi	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaisena varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat leikin Janakkalan kunnan päiväkodeissa 1–5- vuotiaiden ryhmissä, minkälainen on hyvä leikin fyysinen oppimisympäristö työntekijöiden näkökulmasta sekä minkälaisena varhaiskasvatuksen työntekijöiden rooli nähdään lasten leikeissä. Tavoitteena oli myös pohtia, ovatko kunnan päiväkotien fyysiset oppimisympäristöt leikkiin kutsuvia ja mahdollistavatko ne erilaiset leikit. Työelämäyhteytenä oli Janakkalan varhaiskasvatuksen kunnalliset päiväkodit. Tutkimus toimii jatkona kunnan aikaisemmalle leikkikoulutusprosessille.

Tietoperustassa tarkasteltiin varhaiskasvatusta, päiväkotia varhaiskasvatusmuotona, leikin kehitystä 1–5- vuotiailla lapsilla, leikkiä ja fyysisiä oppimisympäristöjä sekä leikin ohjausta. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella, johon vastasi yksitoista kasvattajatiimiä. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Tutkimuksen tulosten mukaan Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksen työntekijät pitivät leikkiä tärkeänä osana varhaiskasvatusta sekä tiedostivat leikin merkityksen lapsen kehitykselle. He kokivat leikin myös mielekkäänä tapana oppia uusia asioita. Leikin fyysisissä oppimisympäristöissä varhaiskasvatuksen työntekijät arvostivat avointa ja monipuolista ympäristöä, jossa tavarat ja tarvikkeet ovat helposti lasten saatavilla. Lisäksi leikin kannalta tärkeänä pidettiin ehjiä ja ikätason mukaisia leluja ja oppimisvälineitä sekä mahdollisuutta jättää leikki paikoilleen pitkäkestoisen leikin mahdollistamiseksi. Tulosten perusteella varhaiskasvatuksen työntekijöiden rooli lasten leikeissä mielletään tärkeäksi ja moninaiseksi. Työntekijöiden osallistumisen nähtiin rikastuttavan lasten leikkiä. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksen työntekijät tuntevat hyvin varhaiskasvatuksen taustalla vaikuttavan tietoperustan.

Avainsanat Leikki, fyysinen oppimisympäristö, varhaiskasvatus, päiväkoti, leikin ohjaus

Sivut 45 sivua ja liitteitä 3 sivua

Author	Niina Laine	Year 2021
Subject	Learning environments to support play in early childhood education - The views of early childhood education staff	
Supervisors	Liisa Kokkonieni	

The aim of the thesis was to find out how early childhood education workers perceive children's play in groups of children aged 1–5 years in the municipal daycare centres in Janakkala; what they regard as a good physical learning environment for play; and what the early educators' role in children's play is. The aim was also to consider whether the physical learning environments of the municipal daycare centres entice the children to play and enable different games. The study was carried out in municipal daycare centres in Janakkala. The thesis serves as a continuation to their earlier training project on children's play.

The theoretical background deals with early childhood education, a daycare centre as a form of early childhood education, the development of play in children aged 1–5, play and physical learning environments, as well as the guidance of children's play. A qualitative research method was used and the data were collected by an electronic inquiry. The inquiry was answered by eleven teams of early educators. The data were analysed by thematizing.

According to the results of the study, the early childhood education staff of Janakkala municipality considered play an important part of early childhood education and were aware of the importance of play for a child's development. They also found it a meaningful way to learn new things. In the physical learning environments for play, early childhood education workers valued an open-plan and diverse environment where materials and equipment are easily accessible to children. In addition, intact and age-appropriate toys and learning materials were considered important for playing, as well as the chance to leave the game in place to enable long-term play. According to the results, the role of early childhood education workers in children's play is perceived as important and diverse. Adult participation was seen to enrich children's play. Based on the study, the early childhood education staff in the municipality of Janakkala are well acquainted with the knowledge base behind early childhood education.

Keywords play, physical learning environment, daycare center, early education, guidance of children's play

Pages 45 pages and appendices 3 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus päiväkodissa	3
2.1	Varhaiskasvatus ja leikki	3
2.2	Päiväkoti varhaiskasvatusympäristönä	4
3	Leikki ja fyysinen oppimisympäristö.....	5
3.1	Leikki	5
3.2	1–5- vuotiaan lapsen leikin kehitys.....	7
3.3	Jean Piaget´n leikin kehitys	9
3.4	Leikin fyysinen oppimisympäristö.....	11
3.5	Leikin ohjaus.....	12
4	Aikaisemmat tutkimukset.....	14
5	Tutkimuksen toteutus	16
5.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	16
5.2	Laadullinen tutkimus.....	17
5.3	Aineiston hankinta kyselyllä.....	18
5.4	Aineiston analyysi teemoittelulla.....	20
5.5	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	22
6	Kyselyn tulokset.....	23
6.1	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys leikin merkityksestä 1–5- vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä	24
6.1.1	Oppiminen.....	25
6.1.2	Kasvun ja kehityksen tukeminen.....	25
6.2	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemykset leikkiä tukevasta fyysisestä oppimisympäristöstä	26
6.2.1	Lasten osallisuus.....	26
6.2.2	Monipuoliset ja nykyaikaiset leikkivälineet	27
6.2.3	Tilava ja monipuolinen leikin fyysinen oppimisympäristö	28
6.3	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys Janakkalan kunnan päiväkotien fyysisestä oppimisympäristöstä	28
6.3.1	Leikin fyysinen oppimisympäristö.....	29
6.3.2	Lähiympäristö	30

6.3.3	Leikkivälineet.....	31
6.3.4	Kehittäminen.....	32
6.4	Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys aikuisen roolista lasten leikeissä	33
6.4.1	Työntekijöiden moninainen rooli	33
6.4.2	Leikin ohjaus ja tukeminen	35
7	Johtopäätökset	36
8	Pohdinta	40
	Lähteet.....	42

Liitteet

- Liite 1 Saatekirje ja kyselylomake
- Liite 2 Janakkalan kunnan pedagogiset kärjet

1 Johdanto

Leikkiä pidetään lapselle luontaisena tapana toimia, osallistua ja oppia. Vuonna 2019 voimaan tulleet Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet nostivat leikin keskiöön oppimisen lähtökohtana. Leikkiä pidetään keskeisenä osana pedagogista toimintaa. Leikkiä tukevassa ympäristössä tiedostetaan leikin itseisarvo sekä leikin merkitys lapsen oppimiselle ja hyvinvoinnille. Leikille voidaan asettaa pedagogisia tavoitteita vasta, kun sen olemusta on pyritty ymmärtämään (Tarkka, 2018). Varhaiskasvatuksen työntekijöillä katsotaan olevan keskeinen rooli leikin edellytysten turvaamisessa, leikin ohjaamisessa sopivalla tavalla, havainnoinnissa ja dokumentoinnissa sekä oppimisympäristöjen luojana. Leikki edistää lapsen oppimista, kehitystä sekä hyvinvointia. (OPH, 2018, ss. 38–39).

Opinnäytetyön tilaajana on Janakkalan kunnan varhaiskasvatus ja työelämäyhteytenä Janakkalan kunnalliset päiväkodit. Opinnäytetyön aiheena on 1–5- vuotiaiden lasten leikin fyysinen oppimisympäristö ja leikin ohjaus päiväkodeissa. Opinnäytetyön tutkimuksessa selvitetään, minkälaisena varhaiskasvatuksen työntekijät kokevat leikin roolin Janakkalan kunnan päiväkodeissa 1–5- vuotiaiden ryhmissä, minkälainen on hyvä leikin fyysinen oppimisympäristö varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta sekä minkälaisena työntekijöiden rooli nähdään lasten leikeissä. Aihevalinnan pohjana toimii aikaisemmissa tutkimuksissa mielletty varhaiskasvatuksen työntekijöiden kahdenlainen rooli. Koivulan ja Siippaisen (2018, s. 180) mukaan aikuinen voi olla leikin järjestäjä, jolloin hänen tehtävänä on organisoida leikille sopivat fyysiset sekä sosiaaliset tilat lapsia varten. Toinen rooli on olla leikkikaverina.

Opinnäytetyön tarkoituksena on toimia jatkona Janakkalan varhaiskasvatuksessa aiemmin aloitetulle leikkikoulutusprosessille. Kunnan varhaiskasvatus on osallistunut leikkikoulutusprosessiin vuoden 2019 aikana. Ensimmäinen koulutus oli keväällä 2019, jolloin siihen osallistui vähintään yksi työntekijä kustakin sen hetkisestä kasvattajatiimistä. Silloin toteutettiin leikkiprojekti, joka dokumentoitiin pedagogiselle johtajalle. Palautetut projektit olivat innostavia ja niihin oli panostettu. Syksyllä 2019 koulutus jatkui ja jatkotehtävänä oli satuseikkailu tai koko talo leikkii -viikko. Valitettavasti kaikki kasvattajatiimit eivät palauttaneet tehtäviä. Projektin tarkoituksena oli lisätä henkilökunnan tietoisuutta leikin

merkityksestä ja moninaisuudesta lapsen oppisen näkökulmasta sekä vahvistaa pitkäkestoista leikkiä varhaiskasvatuksessa.

Kiinnostuin aiheesta luettuani artikkelin ”Ootteko te vain leikkineet täällä?” (Ranta & Heiskanen, 2020). Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on tärkeää ymmärtää, mitä leikki ilmiönä sisältää, miksi leikki on niin merkityksellistä lapselle ja miten työntekijät voivat itse tukea lapsen leikkiä parhaalla mahdollisella tavalla. YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa on tunnustettu leikin merkitys toteamalla, että jokaisella lapsella on oikeus leikkiin (Hakkarainen, 2008, s. 99). Lapsen oikeuksiin kuuluu saada oppia leikkien.

Opinnäytetyöni tutkimus toteutetaan kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Selvitän varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä sähköisen kyselylomakkeen (Liite 1) avulla, joka koostuu 12 avoimesta kysymyksestä. Opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteena on selvittää tutkimuksen kohteena olevien kunnallisten päiväkotien 1–5-vuotiaiden lasten ryhmissä työskentelevän varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä leikistä, hyvästä leikin fyysisestä oppimisympäristöstä sekä leikin ohjaamisesta.

Opinnäytetyössä perehdytään aluksi aiheeseen liittyviin pääteemoihin sekä keskeisiin käsitteisiin. Tietoperustassa esittelen aluksi varhaiskasvatusta, päiväkotia, leikkiä, fyysisiä oppimisympäristöjä sekä leikin ohjausta. Lisäksi tarkastelen tutkimuksen ikäryhmän, eli 1–5-vuotiaan lapsen leikin kehitystä, koska kehityksen tunteminen on tärkeää, jotta varhaiskasvatuksen työntekijät pystyvät tarjoamaan lapselle oikeanlaista tukea kasvuun ja kehitykseen. Leikkiä tarkastellaan myös fyysisen oppimisympäristön näkökulmasta, sillä se on tutkimukseni keskeinen teema. Tietoperustan jälkeen kuvataan laadullinen tutkimus sekä teemoittelu tutkimusmenetelmänä ja tutustutaan aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta. Lopuksi esittelen oman tutkimukseni tulokset teemoittain ja johtopäätökset sekä arvioin ja pohdin opinnäytetyötä kokonaisuutena.

2 Varhaiskasvatus päiväkodissa

Opinnäytetyöni sijoittuu varhaiskasvatukseen, joten se ja sen sisältö tulee määritellä. Tässä luvussa tarkastelen varhaiskasvatusta ohjaavaa varhaiskasvatustilaa sekä valtakunnallisia Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Lisäksi tarkastelen päiväkotia varhaiskasvatusmuotona, koska tutkimus kohdistuu Janakkalan kunnallisiin päiväkoteihin.

2.1 Varhaiskasvatus ja leikki

Varhaiskasvatuslaki (540/2018 2§) määrittelee varhaiskasvatuksen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi, joka muodostuu lapsen kasvatuksesta, opetuksesta sekä hoidosta ja jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuslain §3 mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on toteuttaa muun muassa lapsen leikkiin pohjautuvaa monipuolista pedagogista toimintaa sekä mahdollistaa positiiviset oppimiskokemukset. Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelman (2019, s. 33) mukaan pedagoginen toiminta varhaiskasvatuksessa tarkoittaa tavoitteellista ja suunnitelmista toimintaa, jolla toteutetaan lasten oppimista ja hyvinvointia. Opetushallitus (OPH, 2018, s. 14) määrittelee Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa varhaiskasvatuksen tehtäväksi yhdessä huoltajien kanssa edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista sekä yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja ehkäistä syrjäytymistä. Lapsi oppii varhaiskasvatuksessa tietoja ja taitoja, jotka vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.

Suomessa varhaiskasvatusta ohjaa valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla tarkoitetaan Opetushallituksen antamaa määräystä (19.12.2018), joka perustuu varhaiskasvatustilaan. Paikalliset sekä lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan siihen pohjautuen. Myös varhaiskasvatus toteutetaan tämän mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmalla on oikeudellinen velvoittavuus (Ahonen, 2017, s. 14). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (OPH, 2018, s. 38) kuvaa yhtenä varhaiskasvatuksen tehtävänä tarjota lapsille mahdollisuuksia monenlaisiin leikkeihin. Leikki nähdään merkityksellisenä. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimiselle, hyvinvoinnille ja kehitykselle.

Varhaiskasvatuksessa, jos missä leikki näkyy ja kuuluu. Ympäri päiväkotia voi havaita leikkiin uppoutuneita lapsia ja kuulla leikkiin liittyviä huudahduksia. Päiväkoti on erityislaatuinen lasten ja aikuisten yhteisö, jossa päiväkodin toiminta sekä säännöt asettavat reunaehdot leikeille (Koivula & Siippainen, 2018, s. 177). Leikkiä voidaan käyttää luontevasti kasvatuksen välineenä ja toiminatatapana varhaiskasvatuksessa. Leikki on lapselle luonnollisin ja miellyttävien tapa oppia uusia elämäntaitoja, erilaisia rooleja, tunne- ja ihmissuhdetaitoja. Leikissä kaikki on mahdollista, oppiminen tapahtuu ilolla ja arjesta tulee juhlaa.

2.2 Päiväkoti varhaiskasvatusympäristönä

Toteutan opinnäytetyöni tutkimuksen Janakkalan kunnallisissa päiväkodeissa, joten käsittelen tässä luvussa varhaiskasvatuksen toimintamuodoista päiväkotia. Päiväkoti on varhaiskasvatuksen toimintamuodoista yleisin. Vuonna 2019 kaikista varhaiskasvatukseen osallistuneista lapsista 76,1 prosenttia oli kunnallisissa päiväkodeissa (THL, 2019). Päiväkodin toimintaa toteutetaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä ja niiden muodostuksessa tulee huomioida säännökset, jotka liittyvät ryhmien enimmäiskokoon ja henkilöstön määrään (PhL 108/2016 5§).

Opinnäytetyön tutkimukseen osallistuneissa Janakkalan kunnan päiväkodeissa varhaiskasvatusta toteutetaan kasvattajatiimeissä, joista käytän opinnäytetyössäni nimitystä varhaiskasvatuksen työntekijät. Työntekijöihin kuuluvat varhaiskasvatuksen opettajat ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajat sekä tarvittaessa lapsiryhmän tarpeiden perusteella ryhmäavustajat.

Kunnan päiväkodeissa kaiken toiminnan keskiössä on leikki. Leikki on määritelty kunnan varhaiskasvatuksen yhdeksi pedagogiseksi kärjeksi (Liite 2) ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmaan on otettu mukaan leikin arviointi ja vuorovaikutus. Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019, s. 27) leikki on kaiken toiminnan keskiössä ja sille on varattava aikaa, tilaa sekä sallivuutta. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee arvostaa leikkiä ja huomioida sitä aktiivisesti. Lisäksi kunnassa on laadittu leikin arviointikriteerit. Leikin merkitys näkyy myös kunnan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden otsikossa: ”Kasvun kikatusta leikin lumoissa.”

3 Leikki ja fyysinen oppimisympäristö

Käsittelen tässä luvussa tutkimukseni ydinteemaa eli leikkiä. Leikkiä osataan tukea parhaalla mahdollisella tavalla, kun varhaiskasvatuksen työntekijät tiedostavat leikin merkityksen sekä arvon. Esittelen lapsen leikin kehitystä 1–5- vuoden iässä, koska kehityksen tunteminen on tärkeää, jotta varhaiskasvatuksen työntekijät pystyvät tarjoamaan lapselle oikeanlaista tukea kasvuun ja kehitykseen. Leikkiä tarkastellaan myös fyysisen oppimisympäristön näkökulmasta, sillä se on tutkimukseni keskeinen teema. Toinen tutkimuskysymyksiäni käsittelee varhaiskasvatuksen työntekijöiden roolia lasten leikeissä, joten on tärkeää tietää, mitä leikin ohjaus pitää sisällään. Tarkastelen varhaiskasvatuksen työntekijöiden osuutta leikin tukemisessa ja mahdollistamisessa.

3.1 Leikki

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) tunnustaa leikin, ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, ss. 38–39) edellytetään varhaiskasvatuksen henkilöstöä luomaan lapsille hyvät leikin edellytykset. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa leikkiä pidetään keskeisenä toimintatapana ja varhaiskasvatuksen tehtävänä on erilaisten leikkien mahdollistaminen lapsille. Leikillä on suuri merkitys lapselle oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin edistämässä. Leikkien kautta lapsi oppii, mutta lapsi ei itse ajattele sen olevan oppimisen väline. Lapsi näkee leikin tapana elää ja hahmottaa ympärillä olevaa maailmaa. Aikuisen määrittelemänä leikki sekä näyttää että tuntuu erilaiselta kuin lapsen itsensä näkökulmasta. Lapset eivät toteuta leikissä aikuisten laatimia tavoitteita, eivätkä myöskään aseta itselleen tietoisesti tavoitteita leikkeihinsä. On myös vaikea vetää tarkkoja rajoja toiminnan tasolla siitä, mikä on leikkiä ja mikä ei ole (Hakkarainen, 2008, s. 99).

Lapset rakentavat itse leikin keräämällä ainekset ympäröivästä todellisuudesta muokkaamalla niitä luovasti lasten omaan käyttöön sopiviksi. Leikin ytimen voidaankin sanoa olevan leikkijöiden sisäinen kokemus. Lapsi hankkii leikissä tietoa ja kokemusta todellisuudesta, mutta eri muodossa kuin aikuisten jäsentynyt tieto. Leikin avulla lapset yrittävät ymmärtää ja kokea, millä on merkitystä ja mikä on mielekästä heidän omassa elämässään. Tämä tapahtuu niin, että luodaan toinen todellisuus ja omaksutaan se

kokemusten kautta (Hakkarainen 2008, 99). Leikin kautta lapsi hahmottaa maailman, jossa hän on itse aktiivisena toimijana. Leikin avulla on turvallista harjoitella ja haastaa taitojaan. Leikki vahvistaa yhteisöllisyyttä (Hakkarainen 2008, ss. 99–100; OPH, 2018, ss. 38–39).

Leikillä on merkityksellinen rooli lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Leikki on kokonaisvaltainen toimimisen ja kokemisen tapana, joka muovaa lapsen persoonaa. Lapset harjoittelevat leikkien kautta muun muassa tunteiden ilmaisua, toisen huomioonottamista, vuorovaikutustaitoja sekä neuvottelutaitoja. Lapsien fyysiset ja kielelliset taidot kehittyvät yhdessä toimiessa. Leikkien kautta lapsi luo minäänsä ja maailmaansa sekä käsittelee myös kokemuksiaan. Leikiä pidetään monitasoisena toimintana, jossa lapsi toimii kuviteltujen ominaisuuksien varassa vaikka tekeekin ympäristöstään tarkkoja havaintoja (Häkkiä yms., 2018, ss. 181–182; Vehkalahti & Urho, 2013, s. 37).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2018, s. 39) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöiltä vaaditaan aktiivista otetta leikin pedagogiseen kehittämiseen. Weisberg (2013) on havainnut tutkimuksessaan, että työntekijöiden osallistuminen rikastuttaa sekä kehittää lasten leikkejä. Myös työntekijöiden fyysisen läheisyyden on huomattu vaikuttavan siihen, miten 2–3-vuotiaat sekä myös tätä vanhemmat lapset sitoutuvat leikkiin.

Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, s. 39) todetaan, että lasten välistä vuorovaikutusta voidaan tukea ja ehkäistä ristiriitatilanteita työntekijöiden fyysisellä ja psyykkisellä läsnäololla. Lisäksi perusteissa korostetaan, että työntekijän rooli on osallistua lasten leikkeihin. Samassa yhteydessä todetaan, että työntekijöiden tehtävä on dokumentoida ja havainnoida lasten leikkiä. Havainnointia voi tehdä myös leikkijän roolissa (Koivula & Siippainen, 2018, s. 180).

Leikkihetkien onnistuminen vaatii suunnittelua, jotta ne ovat nautittavia ja edistävät oppimista. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee tehdä työnjakoa ja sopia yhdessä kunkin vastuista ja tehtävistä. Lapset pyytävät aikuisen leikkeihinsä mukaan silloin, kun lapsi näkee aikuisen mahdollisena leikkikumppanina. Lasten tulee antaa itse johtaa leikkiä eli sen tulee olla lapsilähtöistä ja lapsen tulee antaa päättää, miten leikki etenee. Työntekijän tehtävänä on tukea lasten leikkiä ja olla siinä mukana. (Koivula & Siippainen, 2018, ss. 181, 183)

Lapsella on sisäinen motivaatio leikkiin. Ruoppilan (2013, ss. 9-10) mukaan ulkoiset puitteet, kuten ympäristö, ihmiset ja leikkivälineet vaikuttavat merkittävästi leikkiin. Ulkoiset puitteet voivat mahdollistaa leikin toteutumista tai säädellä sitä. Leikin fyysisen oppimisympäristön tulisi olla salliva sekä edistää lapsen luovuutta ja mielikuvitusta edistävä. Lapsen kehitystä voidaan tarkastella sekä arvioida leikin avulla.

3.2 1–5- vuotiaan lapsen leikin kehitys

Esittelen lapsen leikin kehitystä lapsen viiden ensimmäisen ikävuoden osalta, sillä olen rajannut tutkimukseni ulkopuolelle esikouluikäiset. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on olennaista tunnistaa leikin eri vaiheet ja sen kehitys, jotta työntekijät pystyvät tarjoamaan leikille fyysisen oppimisympäristön, joka tukee lapsen tarpeita ja jossa on tarpeeksi sopivia virikkeitä. Leikki muuttuu lapsen kasvun ja kehityksen myötä. Lapsi harjoittelee paljon tarvitsemiaan taitoja erilaisten leikin vaiheiden ja muotojen kautta.

Leikki alkaa jo vauvaiästä, jolloin lapsi ei osaa vielä puhua tai liikkua. Pienimmillä lapsilla leikkiminen tapahtuu pääasiassa äänien ja ilmeiden kautta. Laulut ja lorut ovat lapselle ensimmäisiä leikin välineitä (Hellström, 2010, s. 184). Aikuisen loruttelut, tuudittelut, tarinan kerronta ja silittely ovat ensimmäisiä leikkejä, joista lapsi saa kokemuksen. Aikuisen tehtävänä on välittää lapselle kielellistä viestintää ja liikettä. Sylileikeissä pieni lapsi saa kosketus- ja tasapainokokemuksia. Pieni lapsi ymmärtää vuorovaikutussuhteen laadun jo ennen kuin oppii ymmärtämään puhuttua kieltä. Lapsi tulkitsee aikuisen puheesta kehollisia puolia, kuten eleitä, ilmeitä, äänen sävyä, kosketuksen laatua, katsetta sekä puheen painotusta ja rytmiä (Helenius & Lummelahti, 2013, ss. 62–64).

Lapsen identiteetin muodostumisen alkamista edistävät lapsen ja aikuisen yhteisessä leikissä muodostetut yhteiset huomion kohteet. Aikuisen huomattessa lapsen viestit ja nimeämällä tämän huomion kohteita lapsi on leikissä vuorovaikutuksen aktiivinen osapuoli. Tämä mahdollistaa pienen lapsen ympäristön hahmottamisen luokittelujen, kategorioiden ja vertailuiden avulla. Lapsen puheen kehitykselle luodaan pohjaa kontaktileikkien elementeillä, kuten katseen vaihdoilla ja kielen ja toiminnan yhtäaikaaisella sisällöllä (Helenius & Lummelahti, 2013, ss. 64–65).

Lapsen oppiessa liikkumaan korostuu lapsen aloitteellisuus. Lapsi on jo kiinnostunut ympäristöstä ja esineistä. Lapsen liikkuminen itse mahdollistaa lapselle esineiden käsittelyn (Helenius & Lummelahti, 2013, ss. 67–68). Alle yksivuotiaan lapsen leikki on pääasiassa eri esineiden tutkimista ja toimintojen toistamista. Lapsi tunnustelee leluja laittamalla niitä suuhun, koskettelemalla, siirtämällä niitä tai heittämällä. Lapsen mielenkiinnon kohde vaihtuu vielä nopeasti eikä pysy yhdessä esineessä kovin pitkää aikaa (Vilkko-Riihelä & Laine, 2012, s. 56). Aikuisen rooli korostuu tässä vaiheessa vielä hyvin paljon. Aikuinen vaikuttaa millaisia materiaaleja, muotoja tai värejä pieni lapsi pääsee tutkimaan.

Leikin avulla lapsi alkaa käsittämään minkälaisia seurauksia hänen teoillaan on ja oppii suhtautumaan toisiin ihmisiin. (Helenius & Lummelahti, 2013, s. 69) Vuodenikäisen lapsen leikkiminen tapahtuu vielä yksin, mutta lapsi on oppinut käyttämään esineitä esimerkiksi rakenteluun. Myös kaksivuotias lapsi leikkii vielä yksin, mutta leikki on aikaisempaa jäsentyneempää ja pitkäjänteisempää. Lapsi alkaa käyttämään leluja yhä enemmän niiden kulttuurisen merkityksen mukaisesti, esimerkiksi ajelemaan autoilla ja hoitamaan nukkevauvoja. Tämän ikäkauden aikana lapset voivat leikkiä rinnakkaisleikkejä, joissa lapset leikkivät vierekkäin omia leikkejään, koska eivät yleensä kykene vielä keskinäiseen vuorovaikutukseen yhteisissä leikeissä. Lapset huomaavat toisensa leikeissä, mutta leikit ei kuitenkaan yhdisty. (Vilkko-Riihelä & Laine, 2012, s. 56)

Leikit muuttuvat sivuaviksi leikeiksi lasten ollessa noin kahden ja kolmen vuoden ikäisiä. Lapset leikkivät omia leikkejään, mutta saattavat käyttää leikeissään samoja esineitä toisen lapsen kanssa. Tähän ikävaiheeseen kuuluu kuvitteluleikit. Lapsi ymmärtää jo mikä on todellisuutta ja mikä leikkiä. Lasten leikeissä on jo juoni. Lapsella saattaa olla mielikuvitusystävä leikeissä mukana. Lapsen mielikuvitus nähdään rikkautena, jota aikuisen tulisi tukea (Vilkko-Riihelä & Laine, 2012, s. 56). Lapsi alkaa omaksua esineiden merkityksiä ja alkaa käyttämään niitä sen merkityksen mukaisesti (Helenius & Lummelahti, 2013, s. 69).

Neljävuotiaana lapsella alkaa usein vilkas roolileikkivaihe. Roolissa ollaan mukana koko keholla ja erilaiset roolia vahvistavat välineet ovat tärkeitä, kuten erilaiset puvut ja asusteet. Niistä hän saa leikkeihinsä kestävyyttä. Leikkivälineet vahvistavat valitussa roolissa olemista ja kertoo myös toisille leikkijöille, mikä rooli lapselle on leikissä. Lapsi suunnittelee ja

valmistelee leikistä toiveidensa mukaista ja täten mielikuva leikistä onkin hänen ensimmäinen tietoinen toimintasuunnitelmansa. Joissain tilanteissa lapset tarvitsevat kasvattajan apua oman idean toteuttamiseen. Työntekijän rooli leikin ohjaajana on pääasiassa välillistä ja toteutuu leikkitilanteen ulkopuolelta. Lasten leikkiä seuraamalla kasvattaja saa näkemyksiä siitä, mihin heidän pitäisi juuri näiden lasten kanssa kiinnittää huomiota. (Helenius & Lummelahti, 2013, ss. 93-95)

Heleniuksen ja Lummelahden (2013, ss. 98-99) mukaan viisivuotiaat lapset kykenevät jo neuvottelemaan, hakemaan tarvitsemiaan välineitä leikkiin ja kykenevät jo osallistumaan paremmin eri-ikäisten leikkeihin mukaan. Valmiiksi rakennetut leikkiympäristöt eivät kiehdo enää samalla tavalla kuin mahdollisuus rakentaa ympäristöä itse. Viisivuotiasta lasta tulisi ohjata rakentamaan itse oman leikkinsä puitteet ja paikat, koska sen nähdään vaikuttavat leikin pitkäkestoisuuteen ja pysyvyyteen. Heleniuksen ja Lummelahden (2013, s. 99) mukaan valmiiksi rakennetut leikkitilat eivät enää hyödytä isompia leikkijöitä. Heille tulisikin varata riittävästi materiaaleja oman leikkinsä luomiseen.

3.3 Jean Piaget'n leikin kehitys

Sveitsiläinen kehityspsykologi Jean Piaget (1896–1980) on tutkinut lapsen ja leikin kehitystä vierekkäisinä tapahtumina, jossa leikin ja ajattelun kehitysvaiheet seuraavat toisiaan. Jokainen kehitysvaihe nähdään tärkeänä, koska ne ilmenevät joka kerta samassa järjestyksessä edellyttäen edellisen vaiheen ilmenemistä. Jokaisen kehitysvaiheen nähdään ennakoivat tai valmistelevan myöhempää vaihetta (Törölä, 2018, s. 1).

Kehitysteorian mukaan ensimmäinen vaihe on sensomotorinen kausi, joka käsittää kehityksen kahden vuoden ikään saakka, jolloin lapsi tutustuu leikkiin. Lapsi tutustuu esineisiin ymmärtäen, että ne ovat olemassa vaikka eivät olisi aina näkyvillä. Lapsi näkee itsensä toimijana ja tutustuu syy-seuraussuhteisiin sekä toiminnan skeemoihin. Lapsi toistaa tekemiään asioita yhä uudelleen (Törölä, 2018, s. 1). Harjoitteluleikki kuuluu lapsen sensomotoriseen kauteen. Lapsi tutkii ympäristöään, esineitä sekä ilmiöitä kaikkia aisteja käyttämällä. Lapsi tutkii leluja ja esineitä todella konkreettisesti viemällä suuhunsa tutkittavaksi. Lapsi hankkii tietoa lelujen ja esineiden ominaisuuksista koskettelemalla niitä

käsillään ja silmillään tutkien. Lapsen oppiessa liikkumaan, hänen maailmansa laajenee ja lapsella on mahdollisuus tutkia myös kauempana olevia asioita (Törölä, 2018, ss. 1–2). Lapsi leikkii yksinään tai aikuisen ohjaamana harjoitteluleikkejä.

Esioperationaalinen vaihe kestää noin kuuden vuoden ikään asti. Se jakaantuu esikäsitteelliseen ja intuitiiviseen kauteen. Esioperationaaliseen vaiheeseen kuuluvat symbolileikit ja lapsi oppii vähitellen käyttämään lelua työkaluna. Lapsi oppii, että kaikilla sanoilla ja esineillä on jokin merkitys. Lapsi tarvitsee toisen lapsen tai aikuisen näyttämään mallia, mihin käyttöön erilaiset esineet on tarkoitettu. Lapsi voi esimerkiksi viedä lelun korvalle ja käyttää sitä puhelimenä. Lapsi käyttää mielikuvitustaan antaen esineelle merkityksen. Symbolileikin vaiheessa lapsi leikkii rinnakkaisleikkejä. Esikäsitteellisen kauden aikana lapsi omaksuu nopeasti kielen ja käsitteet 2–4 ikävuoden välillä. Lapsella on vielä haasteita erottaa ajattelu ja teot toisistaan. Ajattelua hallitsee aninismi eli elottoman elollistaminen (esimerkiksi keijut, tontut yms). Lapsen ajattelu on vielä minäkeskeistä ja lapsen on vaikeaa asettua toisen asemaan (Törölä, 2018, s. 1–2).

Roolileikki kehittyy lapsen ollessa 2–3 vuoden ikäinen. Roolileikin edellytyksenä on lapsen kyky kuvitella esine, jota ei ole todellisuudessa näkyvässä. Lapsi kykenee myös käyttämään jotain muuta tietyn esineen tilalla. Lapsi oppii tässä vaiheessa muodostamaan leikkiinsä juonta ja näin ollen tuottamaan peräkkäisiä leikin vaiheita jatkumona. Roolileikeissä lapsi kykenee asettumaan toisen ihmisen rooliin erottamalla tämän teot ja tunnusmerkit osaksi kyseistä ihmistä. Lapsi oppii eri kohteiden ominaispiirteitä ja suhteita. Roolileikit vauhdittavat lapsen puheen ja kielen kehitystä. Lapsi alkaa sanoittamaan enemmän leikkiään. Roolileikit rikastuttavat lapsen mielikuvitusta ja pidentää leikkien kestoa. Roolileikeissä lapsi leikkii yhteisleikkejä, joka mahdollistaa sosiaalisten taitojen kehityksen. Lapsen kasvaessa hän kykenee hallitsemaan useampia rooleja samassa leikissä (Törölä, 2018, s. 1–2).

Intuitiivinen vaihe ajoittuu 4–7 vuoden ikään asti ja silloin lapsi alkaa hahmottamaan aikasuhteet. Kuuden vuoden ikäinen lapsi oppii sääntöleikkejä. Sääntöleikkien kautta lapsi oppii noudattamaan ohjeita ja sääntöjä. Lapset oppivat myös luomaan omia sääntöjä ja sopimuksia keskenään. Lapsi tavoittelee leikeissä johtavaa asemaa. Voidaankin todeta, että

lapsen asema leikissä on tärkeämpi kuin lelut ja leikkivälineet. Sadut ovat keskeisessä asemassa leikkien innoittajina. Kielen kehittymisen edellytys on vuorovaikutus ja kieli taas on keino ajatella. Leikin kautta voimme nähdä, mitä lapsi ajattelee (Törölä, 2018, s. 1–2)

3.4 Leikin fyysinen oppimisympäristö

Tässä luvussa käsittelen erityisesti leikin fyysisen ympäristön merkitystä päiväkodissa. Fyysisellä oppimisympäristöllä tarkoitetaan ympäristön konkreettisia, paikallaan pysyviä asioita, kuten päiväkodin arkkitehtuuria sekä sen lähiympäristöä. Varhaiskasvatukselle on määritelty laissa (PhL 580/2015 § 2a) tavoitteeksi varmistaa oppimista edistävä, kehittävä, turvallinen ja terveellinen varhaiskasvatusympäristö. Opinnäytetyön tutkimuksessani pyrin selvittämään, minkälainen fyysinen oppimisympäristö tukee varhaiskasvatuksessa parhaiten lasten leikkiä. Fyysiset oppimisympäristöt varhaiskasvatuksessa tarkoittavat varhaiskasvatussuunnitelman mukaan muun muassa tiloja, yhteisöjä, käytäntöjä, tarvikkeita ja välineitä. Oppimisympäristöjen tulee tukea lasten oppimista, kehitystä sekä vuorovaikutusta (OPH, 2018, ss. 31–32). Oppimisympäristöjä voidaan tarkastella myös sosiaalisesta ja psyykkisestä näkökulmasta, mutta olen rajannut ne tutkimukseni ulkopuolelle. Toimiva oppimisympäristö tukee parhaalla mahdollisella tavalla lapsen kasvua ja kehitystä. Toimiva ja lasta kunnioittava ympäristö mahdollistavat monipuolisen ja kehittävän toiminnan. Leikki- ja oppimisvälineiden tulisi mahdollistaa lasten monipuolinen oppiminen. Lapsiryhmän aikataulu kuuluu myös olennaisena osana oppimisympäristöön (Häkkinen yms., 2018, s. 275).

Huolellisesti suunniteltu oppimisympäristö vastaa lapsen kehityksellistä tasoa.

Oppimisympäristön tulisi luoda haasteita kehityksen eteenpäin viemiseksi sekä motivoida lasta uusien asioiden tutkimiseen ja ongelmien ratkaisemiseen (Hujala ym. 1998, 104).

Päiväkodin leikin fyysinen ympäristö tulisi suunnitella ja rakentaa yhdessä lasten kanssa.

Suunnittelussa tulisi ottaa huomioon lasten toiveet ja tarpeet, kiinnostuksen kohteet sekä vanhempien kanssa laaditun varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet. Oppimisympäristöjä tulisi kehittää ja muokata lapsiryhmän tarpeiden ja kiinnostuksen kohteiden muuttuessa.

Leikkitalan voidaan nähdä rakentavan leikkiä ja vaikuttavan leikin sisältöön.

Leikin fyysisiä oppimisympäristöjä pystytään muokkaamaan leikkiä tukeviksi. Avointa leikkutilaa pystytään jakamaan useamman pienemmän ryhmän käyttöön esimerkiksi sermeillä ja kankailla. Tilaa muokkaavien leikkivälineiden avulla saadaan rikastettua tylsääkin piha-aluetta. Liian valmistakaan tilaa ei kuitenkaan pidetä parhaana mahdollisena. Ympäristön järjestäminen, työntekijöiden kanssa leikkiminen sekä erilaiset kokemukset rikastuttavat leikkiä ja kasvattavat lapsen kuvittelukykyä antamalla valmiita leikkikaavoja tai rajoitteita. Lapset kokevat tilan helpommin omakseen, jos pääsevät itse rakentamaan, muokkaamaan ja koristelemaan tilaa (Vehkalahti & Urho, 2013, ss. 47, 63).

Fyysinen oppimisympäristö luo puitteet lasten omaehtoiselle toiminnalle ja tutkimiselle. Työntekijät voivat muuttaa tilojen käyttöä ja vaikuttaa pieniin muutoksiin. Realistisempaa on huomata työntekijöiden kekseliäisyys ja luovuus valmiiden tilojen käyttämisenä lapsen oppimisympäristönä. Päiväkodin tilojen uudelleen arviointi ja jakaminen kaikkien lapsiryhmien kesken, voi antaa lapsille uusia kokemuksia ja toimintamahdollisuuksia. Lähiympäristöllä tarkoitetaan päiväkodin ja pihaympäristön lisäksi myös lähellä sijaitsevaa rakennettua ja luonnonmukaista ympäristöä. Lähiympäristön monipuolinen käyttö leikkimiseen, tutkimiseen ja retkeilyyn rikastuttaa lapsen kokemusmaailmaa. Päiväkodin välineet ja materiaalit mahdollistavat monipuolisen toiminnan toteuttamisen (Häkkinen yms., 2018, ss. 152–153) Päiväkodin tilojen sisustamisessa tulee ottaa huomioon erilaisten leikkien vaatimukset kuten keskittymistä ja rauhaa vaativat roolileikit, fyysiset, tilaa tarvitsevat peuhuleikit, juoksuleikit tai yhteen paikkaan sijoittuvat rakenteluleikit (Koivula & Siippainen, 2018, s. 185).

3.5 Leikin ohjaus

Varhaiskasvatuksen työntekijöiltä vaaditaan pedagogista osaamista lasten leikkimisen ylläpitämiseen ja ohjaamiseen. Leikin ohjaamisen taitoja voi opiskella ja harjoitella käytännössä. Pedagogiikan lähtökohtana toimivat lasten tuntemus, kehityspsykologinen osaaminen, oppimisprosessien ymmärtäminen sekä leikin teorioiden ja erilaisten leikin prosessien ja lajien tuntemus. Havainnoinnin rooli nähdään tärkeänä silloin, kun työntekijä miettii, milloin hän voi itse liittyä lasten leikkiin mukaan. Havainnoinnin aikana tutustuu leikin sisältöihin ja ideaan. Paras tilanne olisi, jos työntekijä sulautuisi saumattomasti

mukaan häiritsemättä leikin kulkua. Työntekijän liittyminen leikkiin onnistuu parhaiten silloin, kun lapset ovat siirtymässä leikistä toiseen tai vaihtamassa rooleja (Koivula & Siippainen, 2018, ss. 182–183).

Leikissä tulee näkyväksi lapsen senhetkinen kehitys eri kehityksen osa-alueilla. Tämän vuoksi työntekijän on tärkeää havainnoida ja seurata leikkiä. Havainnoinnin avulla työntekijä voi saada tietoa esimerkiksi lapsen kielellisestä, motorisesta, kognitiivisesta sekä sosioemotionaalisesta kehityksestä. Tämän lisäksi havainnoinnin kohteeksi tulevat lapsen mielenkiinnon kohteet, vertaissuhteet sekä leikkitaidot. Työntekijöiden tehtävänä on lisäksi osallistua leikkiin, leikkiä ja rakentaa leikkiä aktiivisesti lasten kanssa (Koivula & Siippainen 2018, ss. 127–128). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (OPH, 2018, s. 30) mukaan työntekijöiden tulee myös oppia ymmärtämään leikkiä oman aktiivisen osallistumisensa kautta. Näin toimiessaan työntekijät voivat parhaiten tukea leikin kehittymistä, lasten sosiaalisten suhteiden muodostumista ja lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Usein lapsille on tärkeätä, että he saavat leikkiessään aikuisen huomiota ja kehuja omasta toiminnastaan. Lapselle on myös merkityksellistä, että aikuinen arvostaa heidän leikkitaitojaan. Työntekijöiden tulee myös havainnoida sitä, miten lapset valitsevat leikkejään ja valitsevatko samat lapset aina saman leikin tai valikoituvatko leikkikaverit toistuvasti samoiksi (Koivula & Siippainen, 2018, s. 185).

Weisbergin ym. (2013) tutkimuksen mukaan päiväkodin työntekijät arvostavat leikkiä. Useissa tutkimuksissa (esim. Kalliala, 2008; Virkki, 2015) on havaittu, että työntekijät kokevat epävarmuutta omasta asemastaan lasten leikeissä. Leikin sujuessa lasten kesken vaivattomasti, työntekijät ei useimmiten halua puuttua leikkiin. Lapsia kannustetaan aktiivisuuteen ja itsenäisyyteen leikeissä, ja työntekijöiden roolina on havainnoijan ja organisoijan rooli. Työntekijät puuttuvat tilanteisiin ainoastaan silloin, kun ristiriitatilanteet eivät ratkea lasten kesken tai jos joku lapsista jää yksin leikin ulkopuolelle (Koivula & Siippainen, 2018, s. 178).

Nykyisen tutkimustiedon mukaan leikki sujuu paremmin ja lapset oppivat enemmän, jos työntekijät tukevat leikkiä ja osallistuvat myös siihen. Kaikkien leikkijöiden leikkitaidot kehittyvät silloin, kun lapsilla ja työntekijöillä on yhteinen rikas leikkimaailma (Koivula &

Siippainen, 2018, ss. 178–179). Työntekijöiden pysähtyessä havainnoimaan lapsien leikkiä, lapselle merkitykselliset asiat tulevat nähdyiksi (Vehkalahti & Urho, 2013, s. 19). Yhteinen leikki vahvistaa myös positiivista suhdetta aikuisen ja lapsen välillä, lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja luo yhteisiä muistoja ja puheenaiheita.

Fleer (2015) on havainnut tutkimuksessaan, että työntekijät ohjaavat kuvitteellisia leikkejä pääasiassa ulkoapäin. Tavallisesti he suunnittelivat leikkiympäristöjä lasten kanssa, mutta siirtyivät sen jälkeen sivummalle valvomaan lasten leikkiä. Vain harvoin työntekijä liittyi osaksi lasten leikkiä, ja jos näin tapahtuikin, kyseessä oli lyhytkestoinen hetki leikissä tai rinnakkaisleikki. Leikin ohjauksen tapahduttua sisältäpäin, työntekijä on aktiivinen osallistuja leikissä ja heillä on mahdollisuus hyödyntää leikin mahdollisuuksia lasten oppimisen tukemisessa. Työntekijöiden tulisivin ohjata leikkiä nimenomaan sisältäpäin (Koivula & Siippainen, 2018, s. 186). Aikuisen osallistuminen lasten leikkeihin rikastuttaa leikkejä ja auttaa lapsia kehittämään leikkejä eteenpäin (Koivula & Siippainen, 2018, s. 186). Hakkaraisen ja kollegoiden (2013, ss. 221–223) tutkimuksessa osallistumista ja leikin kehittymistä tuottivat sellaiset osallistumisen tavat, joissa aikuinen oli intensiivisesti mukana lasten leikeissä, otti rooleja, eläytyi ja oli tarvittaessa tukena.

On hyvä muistaa, että varhaiskasvatuksen työntekijät ovat keskeisessä roolissa rakentamassa myös sosiaalista ja psykologista oppimisympäristä, jotka myös vaikuttavat leikkiin. Varhaiskasvatuksen työntekijät antavat lapsille positiivista palautetta, kannustavat sekä rohkaisevat. Työntekijät ovat aktiivisessa ja lämpimässä vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja käyttävät moninaisia kommunikaatiokeinoja. Heiltä odotetaan aitoa läsnäoloa, syliä, halia sekä katsekontaktia. Työntekijöiden tulee olla kiinnostunut lapsen ajatuksista ja maailmasta (Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma, 2019, s. 97).

4 Aikaisemmat tutkimukset

Etsin opinnäytetyöhöni liittyviä aiempia tutkimuksia varhaiskasvatuksen leikin fyysisistä oppimisympäristöistä sekä leikin ohjaamisesta. Leikin fyysisestä oppimisympäristöstä käytettiin usein termiä leikkiympäristö. Aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä löytyi paljon, joten tietoperusta oli laaja. Tässä esitettävissä tutkimuksissa on tarkasteltu leikkiä, leikin fyysisiä

oppimisympäristöjä ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden roolia leikissä henkilöstön näkökulmista tarkastellen.

Harju Viivi (2017) tutkii opinnäytetyössään alle 3– vuotiaiden leikkejä ja sen ympäristöjä. Hän selvitti työntekijöiden näkemyksiä alle kolmevuotiaiden leikistä ja sen ympäristöistä.

Tutkimuksen tavoitteena oli ollut tutkia varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä leikin roolista päiväkodissa sekä alle kolmevuotiaiden lasten hyvästä leikkiympäristöstä laadukkaan leikin tukemiseksi. Lisäksi tutkimuksessa on pyritty selvittämään, minkälaiset mahdollisuudet toiminnan kehittämiseen uudenlaisen päiväkotikonseptin toimintaympäristöllä on.

Laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin haastattelulomakkeilla.

Tuloksista selvisi, että työntekijät tiedostivat leikin merkityksen ja pitivät leikkiä tärkeänä osana varhaiskasvatuksen toimintaa. Työntekijät tiedostivat myös leikin hyödyt lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Työntekijät kuvailivat tärkeinä ominaisuuksina pienten lasten leikkiympäristöissä turvallisuutta ja sopivuutta lasten ikätasolle. Ympäristön tulisi olla myös rauhallinen ja monipuolinen. Aikuisen rooli pienten lasten leikeissä miellettiin tärkeäksi. Vastauksista ilmeni, että kyseisen päiväkodin leikkiympäristö ei sellaisenaan tue lasten leikkiä parhaalla mahdollisella tavalla.

Hietala Susanna (2015) selvitti opinnäytetyössään varhaiskasvatuksen työntekijän roolia leikkiympäristön luojana päiväkodissa. Opinnäytetyössä tutkittiin työntekijöiden näkemyksiä tutkimuksen kohteena olevan päiväkodin leikistä, näkemyksiä hyvästä leikkiympäristöstä sekä työntekijöiden roolista leikkiympäristön luojana. Laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin lomakehaastatteluna. Tutkimuksen vastauksissa leikkiä kuvailtiin oleelliseksi osaksi lasten arkea ja leikillä nähtiin olevan suuri merkitys lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Leikkiä kuvailtiin oppimisen välineenä. Tulosten mukaan hyvässä leikkiympäristössä on riittävästi tilaa, turvallisia ja monipuolisia leikkivälineitä. Lisäksi ilmeni, että virikkeitä tulee olla sopivasti eikä tavaraa saisi olla myöskään liikaa. Vastauksissa nousi esiin pitkäkestoinen leikki sekä korostui lasten osallisuus leikkiympäristöjen suunnittelussa ja niiden rakentamisessa.

Korhonen Pinja ja Leppälä Johanna (2018) tutkivat opinnäytetyössään leikin havainnointia ja ohjausta päiväkodissa. Tutkimuksessa kuvaillaan lastentarhanopettajien kokemuksia leikistä ja sen havainnoinnista sekä ohjauksesta 0–5- vuotiaiden lasten ryhmissä päiväkodissa. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvailla leikin ohjauksen ja havainnoinnin kehittämistä lastentarhanopettajien näkökulmasta. Laadullisen tutkimuksen aineisto hankittiin teemahaastatteluina, jotka olivat yksilöhaastatteluja. Tutkimuksen tulosten mukaan leikki nähtiin keskeisenä ja tärkeänä osana varhaiskasvatuksessa. Lasten leikkiä pyrittiin tukemaan kehittämällä leikkitiloja, ajankäyttöä sekä työntekijöiden toimintaa. Lisäksi leikkiä pidettiin oppimisen ja kehittymisen välineenä. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman koettiin tukevan leikkiä.

5 Tutkimuksen toteutus

Toteutin opinnäytetyön tutkimuksen laadullisena tutkimuksena.

Aineistonhankintamenetelmänä oli kysely, jonka toteutin Forms-verkkokyselynä. Analysoin aineiston hyödyntäen teemoittelua. Tässä luvussa avaan tutkimustehtävää ja tutkimuskysymyksiä, jotka ovat ohjanneet opinnäytetyötäni ja tutkimuksen toteuttamista. Lisäksi esittelen ja perustelen tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät, aineistonhankinta- ja analyysitavat. Tutkimusmenetelmissä kuvaan laadullisen tutkimuksen teoriaa lähdekirjallisuutta hyödyntäen. Tämän jälkeen kuvaan analyysimenetelmänä käytettyä teemoittelua ja käytännön toteutusta. Lopuksi tarkastelen tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

5.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen aiheena on tutkia Janakkalan kunnan kunnallisten päiväkotien lasten leikin fyysisiä oppimisympäristöjä ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden roolia lasten leikeissä. Tarkoituksena on selvittää, minkälainen fyysinen oppimisympäristö tukee varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemysten mukaan varhaiskasvatuksessa parhaiten lasten leikkiä. Lisäksi tavoitteena on selvittää, minkälainen rooli työntekijöillä on lasten leikeissä. Tutkimuksen vastausten perusteella pyrin luomaan käsityksen hyvästä leikin fyysisestä oppimisympäristöstä, joka tukee 1–5- vuotiaiden lasten laadukasta leikkiä.

Tarkoituksena on myös pohtia, ovatko kunnan päiväkotien fyysiset oppimisympäristöt leikkiin kutsuvia ja mahdollistavatko ne erilaiset leikit. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on tärkeää ymmärtää, mitä leikki ilmiönä sisältää, miksi leikki on niin merkityksellistä lapselle ja miten työntekijät voivat itse tukea lapsen leikkiä parhaalla mahdollisella tavalla.

Työntekijöiden rooli leikin edellytysten turvaamisessa nähdään keskeisenä, joten on tärkeää tutkia myös työntekijöiden roolia leikin ohjaamisessa ja oppimisympäristöjen luojana.

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä on tuottaa tietoa työelämälle päiväkodin varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksistä leikin fyysisistä oppimisympäristöistä. Tutkimuksessani pyrin löytämään keskeisimmät asiat fyysisistä oppimisympäristöistä, jotka kunnan päiväkodeissa tukevat lasten laadukasta leikkiä. Tutkimukseeni olen muodostanut kaksi tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

- Minkälainen fyysinen oppimisympäristö tukee kasvattajatiimien näkemysten mukaan varhaiskasvatuksessa parhaiten 1–5-vuotiaiden lasten laadukasta leikkiä?
- Minkälainen on kasvattajatiimien rooli 1–5-vuotiaiden lasten leikeissä?

5.2 Laadullinen tutkimus

Ennen tutkimuksen tekemistä on päätettävä tutkimusmenetelmät eli se, millä tavoin tutkimusaineisto hankitaan ja kuinka se analysoidaan. Tähän vaikuttavat, minkälaista tietoa on tarkoitus etsiä, millainen on tutkittavien joukko sekä se, mistä sitä etsitään. Tutkimuksen lähtökohtina toimivat tutkimuskysymykset, niiden vuoksi hankittu aineisto sekä teoreettinen perusta (Jyväskylän yliopisto, 2020). Toteutin tutkimukseni kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata ja ymmärtää ilmiötä yksittäisten henkilöiden kertomusten ja kokemusten pohjalta. Sen avulla pyritään löydöksiin ilman tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään sanoja ja lauseita eikä pyritä yleistykseen. Sen tavoitteena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen sekä tulkinnan antaminen (Kananen, 2014, ss. 18–19). Opinnäytetyössä käytetään laadullista tutkimusta, koska se mahdollistaa tutkittavan ilmiön syvällisen ymmärtämisen sekä rikkaan kuvaamisen ja selittämisen.

Tutkimusmenetelmän valinnassa on olennaista se, että tutkittavien ääni tulee kuuluviin. Tutkijan tehtävänä on valita tutkittavien joukko tarkoituksenmukaisesti. Aineisto tulee kerätä niin, että valittu tutkimustehtävä avautuu ja tutkija ymmärtää ilmiön. Tarkoituksena on pyrkiä valitsemaan sellaiset henkilöt, joilla voidaan ajatella olevan tietoa ja omakohtaista kokemusta tutkittavasta asiasta (Hirsjärvi, 2009a, s. 164; Kiviniemi, 2015, ss. 74–75). Olen kohdentanut tutkimukseni koskemaan Janakkalan kunnassa sijaitsevien kunnallisten päiväkotien 1–5-vuotiaiden ryhmiä. Tutkimukseen vastaajiksi valikoituivat kasvattajatiimit.

Laadullinen tutkimus muokkautuu muun muassa tutkimustehtävän, aineistonkeruun tai analyysin osalta pitkin tutkimuksen tekoa samalla, kun tutkittava ilmiö avautuu tutkijalle. Laadullisessa tutkimuksessa on ensiarvoisen tärkeää tutkittavan kohteen perusteellinen ymmärtäminen. Myös tutkijan tekemät omat havainnot ovat tutkimuksen keskipisteenä. Tutkimuksen tuloksia ei voi yleistää, mutta tuloksia voi kuitenkin käyttää hyväksi muiden samankaltaisten tutkimusten tukena (Hirsjärvi, 2009a, ss. 161–164; Kiviniemi, 2015, ss. 74–75) Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin tutkimukseeni, koska tavoitteenani on löytää uutta tietoa ja tutkittavien eli kasvattajatiimien kokemuksia.

5.3 Aineiston hankinta kyselyllä

Aineistonhankintamenetelmänä kyselylomake on eniten käytetty. Kyselylomake on tehokas, ja sen avulla voi saada kattavan tutkimustuloksen, jos lomake on huolellisesti suunniteltu ja testattu ennen käyttöä. Kyselytutkimus on oiva tapa tutkia ihmisten kokemuksellisuutta tietystä toiminnasta (Hirsjärvi & Hurme, 2008, ss. 35–36). Toteutin tutkimukseni sähköisenä kyselynä. Aineistonkeruumenetelmänä kysely soveltui hyvin tutkimukseeni, sillä tutkin Janakkalan kunnan päiväkodeissa varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia ja mielipiteitä hyvästä fyysisestä oppimisympäristöstä leikin tukena sekä työntekijöiden roolia 1–5- vuotiaiden lasten leikeissä. Toteutin kyselyn strukturoituna Forms-verkkokyselynä. Se sisälsi 12 avointa kysymystä, joihin kasvattajatiimit vastasivat vapaamuotoisesti omien näkemyksiensä pohjalta. Avoimia kysymyksiä käyttämällä pyrin saamaan monipuolisia ja kattavia vastauksia tutkimukseni teemoista. Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden sanoa, mitä hänellä on todella mielessään. Valitsin verkkokyselyn, koska se palveli parhaiten tutkimustehtävää sekä tavoitti parhaiten vastaajat.

Tutkimuskohteena on Janakkalassa sijaitsevat kunnallisten päiväkotien työntekijät 1–5-vuotiaiden lasten ryhmistä. Janakkalan kunnan pedagoginen johtaja lähetti kyselyn kasvattajatiimeille. Päiväkoteja on yhteensä 7 ja kasvattajatiimejä 18. Tutkimusta varten tarvitsin tutkimusluvan Janakkalan kunnalta. Hain tutkimusluvan Hämeen ammattikorkeakoulun tutkimuslupalomakkeella. Lähetin kyselyn mukana vastaajille saatekirjeen (Liite 1), johon kirjasin, että kyselyyn vastaaminen on suostumus osallistua tutkimukseen. Lisäksi saatekirje sisälsi tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista.

Kyselyn kysymysten sisältöön, sen toteutukseen ja vastaajien rajaukseen vaikuttaa se, mitä tutkimuksessa halutaan saada selville. Ennen tutkimuksen toteutusta on tärkeää testata kysely (Jyväskylän yliopisto, 2016). Testasin kyselylomakkeen, ennen kun lähetin sen kasvattajatiimeille. Kyselyn testasi kolme varhaiskasvatuksen opettajaa, jotka eivät kuitenkaan työskentele missään tutkimuksen kohteena olevista päiväkodeista. Kysyin testaajilta mielipiteitä kysymysten sisällöstä, muotoilusta, ymmärrettävyydestä sekä vastaamiseen kuluneesta ajasta. Testaajien vastausten perusteella en tehnyt enää muokkauksia kyselyyn vaan se palveli tarkoitusta sellaisenaan. Hyväksytin kyselyn vielä tutkimuksen tilaajalla ennen sen julkistamista.

Kyselytutkimuksessa saattaa tulla vastaan myös ongelmakohtia. Tutkimuksen vastaajat saattavat ymmärtää kysymykset väärin, kyselyn avulla saatu aineisto voi jäädä suppeaksi tai pinnalliseksi tai vastausprosentti saattaa jäädä matalaksi (Hirsjärvi 2009b, s. 195). Pyrin laatimaan kysymyksistä mahdollisimman selkeitä kysymällä vain yhtä asiaa yhdessä kysymyksessä. Lisäksi kiinnitin huomiota kyselyn pituuteen, koska vastaajat saattavat jättää liian pitkän kyselyn kesken. Saatekirjeessä kerroin vastaamiseen arvioidun ajan (Liite 1) Pedagoginen johtaja lähetti linkin saatekirjeeseen ja kyselyyn päiväkotien kasvattajatiimeille, joten en itse käsitellyt ollenkaan henkilötietoja. Annoin kyselyyn aluksi vastausaikaa kaksi viikkoa, mutta vastausten vähyyden vuoksi jatkoin vastausaikaa vielä toiset kaksi viikkoa, joten vastausaikaa oli yhteensä neljä viikkoa. Vastaajien oletettiin vastaavan kasvattajatiimeittäin, omien mielipiteidensä ja kokemustensa perusteella. Vastaamisajan oli oltava riittävän pitkä, jotta kasvattajatiimeillä oli mahdollisuus keskustella ja pohtia aihetta yhdessä tiimipalaverissa. Kyselylomake sekä saatekirje ovat opinnäytetyöni liitteinä (Liite 1).

Tutkimuskysymykset ovat olleet kyselyn pohjalla. Näin kysymykset ovat tutkimuksen tarkoitukseen ja tehtävään olennaisesti liittyviä asioita. Ensimmäiset tutkimuskysymyksetni selvittivät leikin roolia päiväkotiryhmien arjessa 1–5- vuotiaiden lasten ryhmissä sekä lasten erilaisia leikkejä. Seuraavan kuuden kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, minkälainen fyysinen oppimisympäristö tukee lasten laadukasta leikkiä sekä keskityttiin päiväkotien nykyisiin fyysisiin oppimisympäristöihin sekä sen kehittämiseen. Toinen tutkimuskysymyksetni käsitteli leikin ohjausta, joten kolmen seuraavan kysymyksen tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden roolia lasten leikeissä ja oppimisympäristöjen luojana. Kysymyksissä otettiin huomioon myös lähiympäristö. Lopuksi oli vielä avoin kysymys, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa lisätiedon antaminen aiheesta.

5.4 Aineiston analyysi teemoittelulla

Tutkimuksen tärkeimpinä vaiheina voidaan pitää aineiston analysointia, tulkintaa sekä johtopäätöksiä. Tutkimustuloksia analysoidessa ilmenee, minkälaisia vastauksia tutkimustehtävään saadaan (Hirsjärvi 2009c, ss. 221). Analysoin tutkimukseni kyselyssä kerätyn aineiston teemoittelemalla, joka on yksi laadullisen tutkimuksen analyysin perusmenetelmistä (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 173). Kyselylomakkeen aineiston analyysissä tarkoituksena oli löytää vastauksista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia sekä luoda ymmärrystä varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksistä. Aineiston analyysissä etsin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseeni. Tulosten pohdinnassa vertaan aineistoa tutkimuksen tietoperustaan sekä aikaisempiin tutkimuksiin.

Tavoitteenani oli poimia aineiston perusteella tutkimuskysymysten pohjalta merkittäviä yhdistäviä asioita. Lisäksi teemoittelun avulla tavoitteenani oli saada tuotettua Janakkalan kunnan varhaiskasvatukselle koottua ja selkeästi jäsenneltyä tietoa tutkitusta aiheesta. Tavoitteenani on saada mahdollisimman suuri hyöty tutkimuksestani Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksen käytettäväksi.

Aineiston analysointia tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa samaan aikaan aineistonkeruun kanssa. Aloitin aineiston analyysin heti ensimmäisen vastausajan mentyä umpeen, koska on oleellista aloittaa aineiston käsittely mahdollisimman pian aineistonkeruun jälkeen.

Aineiston analysointiin kuuluu tietojen tarkastaminen, tarvittaessa täydentäminen sekä järjestäminen. Aineistoa on riittävästi silloin, kun tutkimusongelmiin saadaan vastaus ja ilmiö tulee ymmärretyksi (Hirsjärvi, 2009c, ss. 221–224; Kananen, 2017, s. 88). Tarkastin aineiston, mutta täydentämiselle ei ollut tutkimuksen kannalta tarvetta. Tulleet vastaukset olivat monipuolisia ja laadukkaita. Keräsin aineiston sähköisesti, joten litterointia ei tarvittu. Järjestin aineiston selkeäksi kokonaisuudeksi.

Laadullisen aineiston neljä pääteemaa muodostuivat tutkimuskysymysten pohjalta. Pääteemoja ovat 1) varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys leikin merkityksestä 1–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä, 2) työntekijöiden näkemykset leikkiä tukevasta fyysisestä oppimisympäristöstä, 3) työntekijöiden näkemys Janakkalan kunnan päiväkotien fyysisestä oppimisympäristöstä sekä 4) työntekijöiden näkemys aikuisen roolista lasten leikeissä.

Kävin läpi saamani tutkimusaineiston huolellisesti kysymys kysymykseltä. Keräsin myös samaa tarkoittavista vastauksista omia teemojaan värikoodausta sekä taulukointia hyödyntäen. Koodauksessa tehtävänä on jakaa kerätty aineisto selkeään muotoon jakamalla yhteneväiset vastaukset värikoodeittain omiin lokeroihinsa. Tällä tavoin mahdollistuu aineiston selkeämpi tulkittavuus. Värikoodit selkeyttävät tutkijan etenemistä analyysissa (Ks. Eskola & Suoranta, 2005, ss. 154–156).

Lisäksi aineistosta nousee yleensä esiin muita mielenkiintoisia teemoja sekä lainauksia. Näiden tehtävänä on havainnollistaa vastauksia. Analysoinnin kautta nousseet teemat perustuvat teoriaan ja tutkijan omiin tulkintoihin (Hirsjärvi & Hurme, 2008, s. 173) Aineiston analysoinnissa käytin apuna värikoodausta omiin tulkintoihini pohjautuvien erilaisten alateemojen esiin tuomisessa. Tutkimuksen alateemat muodostuivat siis omien havaintojeni pohjalta sen perusteella, mitkä asiat nousivat tulleissa vastauksissa usein esiin. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemykseen leikin merkityksestä 1–5-vuotiaiden lasten ryhmissä liittyen nousi kaksi alateemaa, jotka olivat oppiminen sekä kasvun ja kehityksen tukeminen. Työntekijöiden näkemyksiin leikkiä tukevasta fyysisestä oppimisympäristöstä liittyen nousi kolme alateemaa, jotka olivat lasten osallisuus, monipuoliset ja nykyaikaiset leikkivälineet sekä tilavat ja monipuoliset leikin fyysiset oppimisympäristöt. Työntekijöiden

kokemukset päiväkotien fyysisistä oppimisympäristöistä -pääteeman alateemoiksi nousivat leikin fyysiset oppimisympäristöt, lähiympäristöt, leikkivälineet sekä kehittäminen. Lisäksi kokemukset työntekijöiden roolista lasten leikeissä -pääteeman alle nousi alateemoiksi työntekijöiden moninainen rooli, leikin tukeminen sekä leikin ohjaus.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen tekoon liittyy monia eettisiä kysymyksiä. Eettisesti hyvä tutkimus vaatiiikin, että tutkimuksenteossa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Tavoitteenani on toteuttaa tutkimuksen eri vaiheet huolellisesti, luotettavasti ja rehellisesti. Eettiselle ennakoarvioinnille ei ole tarvetta tutkimuksessani. Kyselylomakkeen mukana annan saatekirjeen vastaajille ja siihen kirjoitan kaiken tarvittavan tiedon tutkimuksesta.

Tutkimukseen osallistumiseen ei liity riskejä. Olen ollut yhteydessä pedagogiseen johtajaan sekä sivistystoimen kehittämispäällikköön ja hankkinut tarvittavan tutkimusluvan.

Kasvattajatiimien jäsenet päättävät itse vastaavatko kyselyyn. Otan tutkimuksessani huomioon muiden tutkijoiden työt asianmukaisesti ja viittaan niihin asianmukaisella tavalla.

Tutkimuksen uskottavuuden perusta on hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Koko tutkimusprosessin ajan on arvioitava luotettavuutta ja uskottavuutta (Jyväskylän yliopisto, 2010). Olen huomionnut opinnäytetyön luotettavuutta lähteiden käytössä. Tarkoitukseni on ollut käyttää viittauksia mahdollisimman monipuolisesti. Internetlähteitä olen pyrkinyt valitsemaan luotettavuuden perusteella ja hyödyntänyt paljon muun muassa

Opetushallituksen sivuja. Olen tutustunut hyvin tutkimukseni tietoperustaan ennen tutkimuksen toteuttamista ja kyselyn laadintaa. Pysin laatimaan kysymykset siten, ettei vastaajilla ollut mahdollisuutta olettaa minun toivovan tiettyjä vastauksia. Kyselyssä otin huomioon ammattisanaston niin, että kyselyn tulkinta oli ammattilaisille helppo. Kysely testattiin, jotta varmistuin sen toimivuudesta.

Laadullisessa tutkimuksessa yksi luotettavuuden mittari on tutkimuksen yleistettävyyden ja siirrettävyyden muihin kohteisiin (Jyväskylän yliopisto, 2010). Laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyydellä tarkoitetaan sitä, että tutkittavasta tapauksesta on saatavissa tietoa aiheeseen liittyvistä näkökulmista, joita pystytään hyödyntämään muissakin päiväkodeissa.

Opinnäytetyöni tutkimus tukee Janakkalan kunnan päiväkotien kasvattajatiimien ymmärrystä leikin fyysisistä oppimisympäristöistä sekä työntekijöiden roolista lasten leikeissä. Opinnäytetyöni teoriaa ja tutkimustuloksia voidaan hyödyntää oppimisympäristöjen ja leikin monipuolisessa kehittämisessä sekä nykyhetken arvioinnissa.

Olen noudattanut koko tutkimusprosessin ajan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia hyvän tieteellisen käytännön ohjeistuksia (TENK, 2012, s. 6), jotta olen pystynyt takaamaan luotettavuuden sekä eettisyyden tutkimuksessani. Tutkimusetiikan kannalta on tärkeää, että salaan vastaajien henkilöllisyyden. Uskon, että anonymiteetin lupaaminen voi rohkaista vastaajia kertomaan asioista rehellisesti.

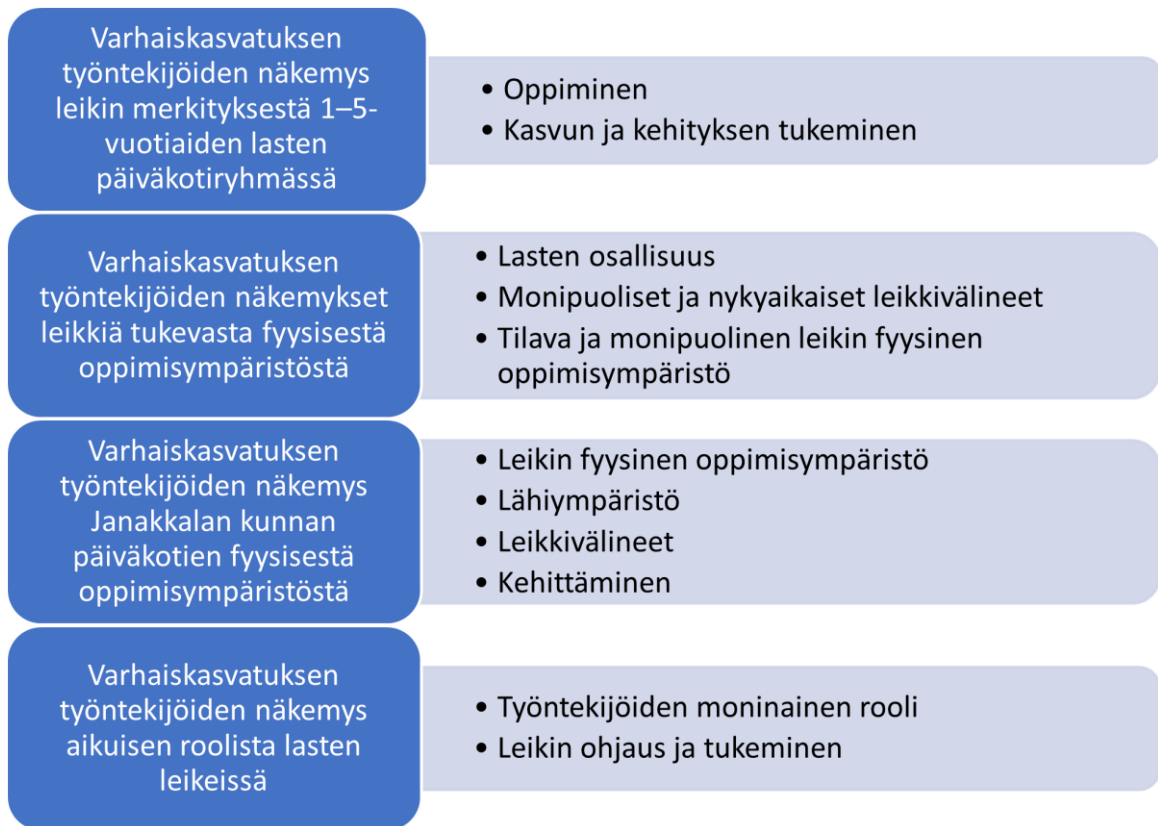
Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa tarkalla kertomuksella tutkimuksen toteuttamisesta ja kaikista sen vaiheista. Varsinkin aineistonkeruun olosuhteet pitäisi pyrkiä kuvailemaan todenmukaisesti ja mahdollisimman selkeästi. On myös tärkeää, että kerron tarkasti, mihin tekemäni tulkinnot perustuvat. Tehtyjen tulkintojen tueksi voin käyttää esimerkiksi suoria otteita kyselyn vastauksista (Hirsjärvi, 2009c, ss. 227–228). Pysin tekemään aineiston analyysin mahdollisimman näkyväksi käyttämällä aineistolainauksia. Aineistolainaukset lisäävät opinnäytetyöni luotettavuutta, koska ne tuovat esiin alkuperäistä aineistoa. Ne myös mahdollistavat lukijan omat päätelmät analyysin todenmukaisuudesta.

Opinnäytetyössä jokaista tutkimukseen osallistujaa kohdellaan tasavertaisesti. Tutkimuksen tuloksiin tai vastauksien merkityksellisyyteen ei vaikuta tutkittavan ominaisuudet. Myöskään päiväkotiyksiköt eivät ole tutkimuksessa eriarvoisia.

6 Kyselyn tulokset

Tässä luvussa tarkastelen kyselytutkimuksen tuloksia. Kyselyyn vastasi yhteensä 11 kasvattajatiimiä. Tulokset esitellään tutkimuskysymyksiin sekä aineistoista nousseisiin teemoihin perustuen. Tulosten esittämisessä käytän suoria lainauksia kyselyn aineistosta havainnollistamaan niitä. Pääteemoja ovat 1) varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys leikin merkityksestä 1–5- vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä, 2) työntekijöiden näkemykset leikkiä tukevasta fyysisestä oppimisympäristöstä, 3) työntekijöiden näkemys Janakkalan

kunnan päiväkotien fyysisestä oppimisympäristöstä sekä 4) työntekijöiden näkemys aikuisen roolista lasten leikeissä.

Kuva 1. Kyselyn teemat

6.1 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys leikin merkityksestä 1–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kasvattajatiimien näkemyksiä leikin merkityksestä 1–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä. Leikkiä tukevassa ympäristössä tiedostetaan leikin itseisarvo sekä leikin merkitys lapsen oppimiselle ja hyvinvoinnille. Tässä luvussa esittelen leikin merkitykseen liittyviä alateemoja sekä niistä nousseita tuloksia tarkemmin. Alateemoja olivat oppiminen sekä kasvun ja kehityksen tukeminen.

6.1.1 Oppiminen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksissa korostuivat leikin iso ja tärkeä rooli päiväkodin arjessa sekä myönteisyys lasten leikkiä kohtaan. Leikkiä kuvailtiin oleelliseksi osaksi lapsen arkea, jolle annetaan joka päivä aikaa ja tilaa. Vastauksissa korostui päivittäisten leikkihetkien lisäksi myös viikoittaiset leikkipäivät sekä vuosittainen leikkiviikko, jolloin koko talossa on erilaisia leikkiympäristöjä, joista lapset saavat valita mihin menevät. Viikoittaisissa leikkipäivissä aikuinen on mukana rakentamassa ja tukemassa leikkiä. Työntekijöiden sitoutuminen leikkiin ja kiinnostus leikkiä kohtaan, tukevat aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta sekä auttaa työntekijää tekemään todellisia havaintoja lasten välisistä suhteista, mielenkiinnonkohteista sekä tarpeista.

Lasten leikkejä kuvailtiin monipuolisiksi, ja niissä näkyy niin sisä- kuin ulkoleikitkin. Työntekijöiden vastauksissa korostui leikin rooli mielekkäänä tapana oppia uusia asioita. Leikin kautta opetellaan muun muassa sosiaalisia taitoja, ristiriitojen ratkaisemista ja erilaisia rooleja. Lisäksi leikin nähtiin rikastuttavan lapsen mielikuvitusta ja sanavarastoa sekä kehittävän motorisia taitoja. Vastauksista oli nähtävissä, että kasvattajatiimit haluavat lasten saavan oppia heille ominaisen, mukaansa tempaavan ja mielekkään leikin kautta. Näin voidaan yhdistää leikki, mielenkiinnon kohteet, toiveet ja tarpeet. Leikin sanotaan olevan lapsen työtä ja jokaiselle meistä on tärkeää, että työ on innostavaa, motivoivaa ja tarjoaa sopivia haasteita. Myös työntekijä oppii uutta osallistumalla lasten leikkeihin.

Leikki on tärkeä väline mielekkäässä oppimisessa. Leikin kautta opettelemme uusia asioita, harjoitteleme tunnetaitoja, vuorovaikutustaitoja, muiden huomioimista, empatiataitoja, arjen taitoja jne.

6.1.2 Kasvun ja kehityksen tukeminen

Varhaiskasvatuksen työntekijät näkevät leikin tukevan lapsen kehitystä kokonaisvaltaisesti. Leikeissä lapset pääsevät harjoittelemaan niin sosiaalisia taitoja, motorisia taitoja kuin arjen tilanteitakin. Leikkiä kuvaillaan vastauksissa pedagogiseksi toiminnaksi, jonka kautta lapsi oppii ja kehittyy. Työntekijät voivat omalla toiminnallaan tukea lasten leikkejä. Monipuolisen

ja lapsia tukevan leikin mahdollistamiseen tarvitaan tuntemusta lasten mielenkiinnon kohteista ja toiveista sekä lasten tarpeista. Vastauksissa ilmeni, miten leikin mahdollisuudet täytyy tiedostaa, jotta leikkiä voidaan suunnitelmallisesti hyödyntää arjessa.

Leikki on pedagogisesti mietittyä toimintaa lasten päivässä. Leikkejä mietitään siten, että se tukisi lasten kasvua ja kehitystä mahdollisimman hyvin ja aikuiset miettivät leikit niin, että ne palvelevat tarkoitustaan. Leikki ei siis ole vain täyteohjelmaa lasten päivässä.

6.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemykset leikkiä tukevasta fyysisestä oppimisympäristöstä

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena tutkimuskysymyksissä oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia fyysisestä oppimisympäristöstä, joka tukee lasten leikkiä varhaiskasvatuksessa. Tässä luvussa esittelen tähän liittyviä alateemoja sekä niistä nousseita tuloksia tarkemmin. Alateemoja ovat lasten osallisuus, monipuoliset ja nykyaikaiset leikkivälineet sekä tilava ja monipuolinen leikin fyysinen oppimisympäristö.

6.2.1 Lasten osallisuus

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastausten mukaan leikin fyysisten oppimisympäristöjen tulee olla monipuolisia ja tukea lasten mielenkiinnon kohteita. Leikin fyysisiä oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa niin, että siinä on otettu huomioon lasten tarpeet, mielipiteet sekä vaihtuvat mielenkiinnon kohteet ikätason mukaisesti. Osallisuus tuo lapsille tunteen, että heitä kuunnellaan ja heidän mielipiteillään on merkitystä. Oppimisympäristöjä muokkaamalla nähtiin mahdollisuus rikastuttaa lasten leikkejä. Kahdessa kasvattajatiimin vastauksessa korostui lapsen osallisuus lastenpalaverin kautta. Lasten toiveita ja mielenkiinnonkohteita kerätään ympäri vuoden ja näitä työstetään sekä yhdessä lasten kanssa että kasvattajatiimin kesken. Muutamassa vastauksessa oppimisympäristön kehittäminen perustui leikkien havainnointiin.

Leikkiin kutsuva ympäristö, jonka rakentamisessa lapset ovat itse saaneet olla mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa sekä lasten vaihtuvat mielenkiinnonkohteet huomioiva. Leikkiympäristöjä vaihdetaan lasten kiinnostuksen kohteiden mukaan.

Yhdessä kasvattajatiimin vastauksessa kuvattiin, että yhdessä tilassa on viikoittain vaihtuva leikkiteema, johon lapset saavat esittää toiveita sekä vaikuttaa leikin fyysiseen oppimisympäristöön. Leikki-ideoita kehitetään ryhmissä myös isoiksi projekteiksi.

Leikkiympäristöt luodaan lasten leikki-ideoiden perusteella esim. lapset alkoivat itse leikkiä eläintarhaa ryhmässä, jolloin yhtä tilaa lähdettiin muokkaamaan eläintarhaleikille sopivaksi. Haettiin mm. sermejä, lapset saivat seinille leikata eläinkuvia, maalattiin eläintarhan eläimiä, haettiin rooliasuja jne.

6.2.2 Monipuoliset ja nykyaikaiset leikkivälineet

Työntekijöiden mielestä päiväkotiryhmissä tulisi olla monipuolisesti leikkivälineitä, jotka tukevat lasten kasvua ja kehitystä. Lelujen tulisi olla lasten helposti saatavilla ja houkuttelevasti esillä. Leikkivälineiden tulisi olla ehjiä ja lapsen ikätasoon sopivia. Ehjät, nykyaikaiset ja monipuoliset leikkivälineet tukevat lasten monipuolista leikkiä.

Leikkivälineiden vaihtaminen ryhmien kesken nähtiin rikastuttavan leikkejä. Leikkivälineiden vaihtaminen mahdollistaa monipuoliset leikkivälineet, jotka muuntuvat lasten vaihtuvien mielenkiinnon kohteiden mukana ilman, että jokaisessa ryhmässä jouduttaisiin panostamaan samoihin materiaaleihin. Leikkivälineitä tulisi saada myös yhdistellä eri leikkien kesken.

Muutaman kasvattajatiimin mielestä lasten leikkiä rikastuttaa, jos aikuinen tarjoaa lapsille erilaisia leluja välillä niitä vaihdellen. Tällöin lelut ja tavarat tuntuvat jälleen uusilta ja kiinnostavilta. Omien lelujen, kirjojen ja pelien nähdään rikastuttavan oppimisympäristöjä.

Leikkivälineet ovat iänmukaisia, leikkejä ja leikkivälineitä saa yhdistellä, jolloin leikeistä tulee monipuolisempia (esim. barbit voivat leikkiä ritarilinnassa,

muoviluvahasta tehdyt hahmot voivat olla mukana ponileikeissä). Erilaisia leikkivälineitä useisiin eri leikkivaihtoehtoihin ja aihealueisiin.

6.2.3 Tilava ja monipuolinen leikin fyysinen oppimisympäristö

Varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat, että tilava ja monipuolinen leikin fyysinen oppimisympäristö mahdollistaa pitkäkestoisen leikin. Työntekijöiden mielestä oppimisympäristöjen tulisi olla helposti muokattavissa sekä siellä tulisi olla paljon erilaisia tiloja ja leikinurkkauksia. Tilojen tulisi olla leikkisiä, innostavia ja kannustavia. Yhden kasvattajatiimin mielestä leikin fyysisten oppimisympäristöjen ei tarvitse olla valmiiksi loppuun saakka hiottuja vaan niiden olisi hyvä päästä vapaasti kehittymään ja muovautumaan lasten leikin aikana. Myös fyysisen oppimisympäristön siisteyden nähtiin houkuttelevan lapsia leikkiin ja myös siivoamaan lelut leikin jälkeen. Toimiva oppimisympäristö on siis sellainen, joka mahdollistaa hyvin monenlaisen leikin ja toiminnan, mutta antaa tilaa myös näiden pitkäkestoisuudelle.

Leikkiympäristön tulee houkutella lapsia leikkiin. Esteettisesti lapselle sopiva ympäristö on houkutteleva, leikin tulee myös olla lapsen saatavilla.

Toivottavaa sekä lasten että aikuisten mielestä olisi se, että samaa leikkiä voisi jatkaa seuraavassa hetkessä eikä sitä tarvitsisi purkaa, kun siirrytään seuraavaan toimintaan.

6.3 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys Janakkalan kunnan päiväkotien fyysisestä oppimisympäristöstä

Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia Janakkalan kunnan päiväkotien nykyisistä leikin fyysisistä oppimisympäristöistä ja niiden kehittämisestä. Tässä luvussa esittelen tähän liittyviä alateemoja sekä niistä nousseita tuloksia tarkemmin. Alateemoja ovat leikin fyysinen oppimisympäristö, lähiympäristö, leikkivälineet ja kehittäminen.

6.3.1 Leikin fyysinen oppimisympäristö

Varhaiskasvatuksen työntekijät olivat pääasiassa täysin tyytyväisiä päiväkotiryhmien leikin fyysisiin oppimisympäristöihin. Ryhmien sisätiloja pidettiin hyvinä ja monipuolisina. Päiväkotien omien tilojen koettiin mahdollistavan leikkien jakamisen useampaan pisteeseen, jolloin kaikille lapsille on leikki- ja oppimisrauha. Liikuntasali on myös suurena etuna. Leikkutilaa on pääsääntöisesti riittävästi ja monipuolisesti. Päiväkotiryhmien tilojen sisustus kuvailtiin leikkiin kutsuvana ja innostavana. Eräissä vastauksessa tiloja kuvailtiin kodinomaisena ja nykyaikaisena. Oppimismateriaaleja esimerkiksi kielenkehityksen tueksi päivitetään tarpeiden mukaan ja ne ovat lasten saatavilla. Voidaankin todeta, että suurimman osan vastausten perusteella tilat ovat viihtyisät ja aikuisten kekseliäisyydellä monipuolisesti hyödynnettävät. Fyysinen oppimisympäristön koettiin laajentuvan myös ulkotiloihin, jossa päiväkodin pihan lisäksi etenkin metsää arvostettiin paljon. Riittävät oppimis- ja leikkivälineet niin sisällä kuin ulkona nähtiin tärkeänä osana fyysistä oppimisympäristöä leikin monipuolistajana.

Lähiympäristössä on paljon puistoja. Pihalla löytyy keinut, liukumäet, kiipeilyteline, hiekkalaatikko, huvimaja, koripalloteline eli piha on monipuolinen. Sisätilat ovat tilavat ja suhteellisen avarat ja myös liikuntasali löytyy monipuolisine liikuntavälineineen. Leikkivälineet ovat lasten saatavilla. Leikkivälineitä on sekä sisällä että ulkona hyvin.

Päiväkodin ympäristö on ihanteellinen. Meillä on metsää ja luontoa paljon ympärillä, leikkivälineitä on riittävästi pihassa ja sisällä.

Muutaman kasvattajatiimin vastauksessa ei oltu täysin tyytyväisiä leikin fyysiseen oppimisympäristöön. Yhden vastauksen mukaan tilat ovat pienehköt isolle lapsiryhmälle, mutta toisaalta helposti muokattavissa tilanteen mukaan. Toisessa vastauksessa päiväkotiryhmän tilat nähdään melko hyvinä, mutta leikkutiloihin toisi toimivuutta jakotilat ja kalusteet. Myös leikkivälineisiin tulisi edelleen panostaa lisää. Kolmannessa vastauksessa kerrottiin osan materiaaleista olevan vanhoja ja kuluneita, mutta osan kuitenkin uusia. Vastauksissa kuvattiin niin ympäristön toimivuutta kuin kehityshaasteitakin. Yhdessä

vastauksessa leikin fyysiseen oppimisympäristöön puolestaan ei oltu tyytyväisiä laisinkaan, vaan kehitettävää nähtiin niin päiväkotiryhmän sisätiloissa, opetusvälineissä kuin pihassakin.

Ahdas, sisustus väreiltään stressaava, opetusvälineitä heikosti. Perustuu henkilökunnan omiin hankintoihin liikaa. Ulkona vanhanaikainen piha.

6.3.2 Lähiympäristö

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksen mukaan päiväkotien lähiympäristöt rikastuttavat fyysistä oppimisympäristöä. Lähiympäristöissä on paljon puistoja ja metsää, jotka mahdollistavat monipuolisen virikkeellisen toiminnan. Pihat ovat monipuolisia ja pääosin viihtyisiä. Lisäksi osaa päiväkoteja lähellä sijaitsee esimerkiksi kirjasto, liikuntahalli ja urheilukenttä. Varhaiskasvatuksen työntekijät laajentavat fyysistä oppimisympäristöä pääsääntöisesti riittävästi ja monipuolisesti lähiympäristöön. Koronaepidemia on vaikuttanut siihen, miten lähiympäristöä on hyödynnetty leikin fyysisenä oppimisympäristönä. Osa päiväkodeista on laajentanut fyysistä oppimisympäristöä enemmän lähimetsään, osa puistoon ja kirjastoon. Metsässä on löydetty innostusta monipuoliseen toimintaan, aina leikistä lauluhetkiin. Päiväkodin sijainnin nähtiin vaikuttavan leikin fyysiseen oppimisympäristöön. Lähellä olevaa metsää ja rakennettua ympäristöä osataan arvostaa paljon, etenkin metsä ja puistot nousivat useimmissa vastauksissa esiin. Osa päiväkodeista on kaukana keskustasta, mutta esimerkiksi kirjastoauto tuo lukuelämykset lähemmäksi.

Mielestämme lähiympäristöä laajennetaan riittävästi ja monipuolisesti. Kirjastoauto käy päiväkodilla säännöllisesti sekä puistot ja metsät ovat ahkerassa käytössä.

Mielestämme olemme onnistuneet laajentamaan leikkiympäristöä tänä vuonna normaalia enemmän. Koronavuonna metsää, puistoja ja lähiympäristöä ollaan hyödynnetty aiempaa monipuolisemmin ja tämä on ollut positiivinen asia niin lapsille kuin aikuisille. Jumpat, laulut ja tehtävät metsässä, leikit ulkona sisälelujen kera yms. Kirjastoa ja sen taidenäyttelyitä hyödynnämme tavallisesti säännöllisesti, mutta koronavuonna emme ole

vieneet lapsia kirjastoon varmuuden vuoksi. Lähiympäristön kohteita voisi hyödyntää vieläkin enemmän ja lähiympäristössä seikkailla pienryhmissä, jolloin yhteiselle keskustelulle ja ihmettelyle jäisi vielä enemmän aikaa.

Kahdessa vastauksessa varhaiskasvatuksen työntekijät kertovat, etteivät laajenna leikin fyysisiä oppimisympäristöä tarpeeksi lähiympäristöön. Vastauksista saa kuitenkin vaikutelman, että halua hyödyntämiseen löytyisi ja myös suunnitelmia lähiympäristön hyödyntämiseksi on jo tehty.

Ei riittävästi, henkilöstön muutokset sekä haastavat tilanteet joissakin perheissä ovat syöneet aikaa ryhmältä.

Pikku hiljaa se on lisääntynyt. Tähän on kiinnitetty huomiota. Esimerkiksi tulevan syksyn suunnitelmissa.

6.3.3 Leikkivälineet

Varhaiskasvatuksen työntekijät olivat pääasiassa tyytyväisiä päiväkotiryhmien leikkivälineisiin ja niiden koettiin tukevan lasten monipuolista leikkiä. Laajan leikkivälineistön koettiin mahdollistavan laajasti erilaisia leikkejä. Työntekijät kertovat rikastuttavansa leikkejä tuomalla niihin lisänä esimerkiksi arjesta saatavia pakkauksia ja muita materiaaleja. Yhdessä vastauksessa kerrottiin lasten olevan luovia rakentamaan leikkivälineitä myös itse, jos niitä ei ole valmiiksi saatavilla. Lasten kannustaminen toteuttamaan itseään ja saavuttamaan haluamansa lisääkin leikin suunnitelmallisuutta ja tarjoaa onnistumisen kokemuksia.

Kauppa- ja kampaamoleikissä hyödynnetty myös arjesta saatavia pakkauksia esim. muropaketteja ja tyhjiä shampoopulloja.

Lapset oppivat rakennus/kokoamistaitoja rakentelemalla mm. lego- ja palapelipalikoilla sekä tekemällä palapelejä. Arjen eri tilanteita lapset oppivat leikkimällä mm. nukkekodilla ja nukeilla sekä leikkikeittiössä ja kassakoneella ja leikkirahoilla. Myös majan voi rakentaa patjoista. Lisäksi liikuntasalissa voi juosta ja mm. pelata palloa sekä hyppiä.

Varhaiskasvatuksen työntekijät kertoivat mahdollisuudesta vaihdella leikkivälineitä ryhmien kesken lasten kiinnostuksen mukaan. Myös leikkejä ja leikkivälineitä yhdistelemällä mahdollistetaan monipuolisten leikkien luominen ja mielikuvituksen hyödyntäminen ilman aikuisen asettamia rajoittavia leikkikohtaisia asetelmia. Lapsilla on leikkejä yhdistäessä monenlaisia visioita, joissa vain mielikuvitus on rajana.

Leikkejä ja leikkivälineitä saa yhdistellä, jolloin leikeistä tulee monipuolisempia (esim. barbit voivat leikkiä ritarilinnassa, muovailuvahasta tehdyt hahmot voivat olla mukana ponileikeissä yms). Erilaisia leikkivälineitä useisiin eri leikkivaihtoehtoihin ja aihealueisiin (vaihtoehtoja useita).

Kahdessa vastauksessa mainittiin, että päiväkotiryhmän lelut eivät ole nykyaikaisia ja ehjiä. Leluja oli myös liian vähän. Huonokuntoiset ja rikkiäiset lelut eivät tue lasten leikkejä tai kannusta lapsia pitämään niistä hyvää huolta.

Lulut eivät ryhmässämme valitettavasti ole ihan ajanmukaisia. Pyrimme kuitenkin vaihtelemaan tarjontaa lasten kiinnostuksen mukaan ja teemme leluvaihtoa ryhmien kesken.

Huonosti, leluja vähän jotka vanhoja huonokuntoisia.

6.3.4 Kehittäminen

Varhaiskasvatuksen työntekijöistä osa toivoi päiväkotiryhmien sisätilojen muokkausta, kuten esteettisyyteen panostamista. Kehittämisessä tärkeäksi kohdaksi muodostui myös leikkirauhan turvaaminen, jolloin myös äänitaso pysyisi matalampana. Muita kehittämiskohteita sisällä olivat lelujen monipuolistaminen sekä asioiden siirtäminen enemmän lasten tasolle.

Ylimääräiset tavarat esim. huonekalut pois. Lisää tilan jakajia, jotta leikkejä voisi jakaa enemmän (pienryhmät ja leikit pienryhmissä, leikkirauha).

Suurin osa toiveista kohdistui yllättäen ulkotiloihin. Päiväkodin pihalle tai sen läheisyyteen toivottiin muun muassa majan rakennusvälineitä, kotaa ja pihan muokkaamista helpommin lapset nähtäväksi. Ulkuvälineitä toivottiin myös paremmin lasten saataville. Toiveet liittyivät lasten turvallisuuteen ja viihtyvyyteen.

Leikkivälineet ovat sisällä lasten saatavilla, mutta ulkovarastossa osa leluhyllyistä on lapsille turhan korkealla. Turvalliset leikkivälineet voisivat olla paremmin lasten saatavilla. Piha on tilava, mutta pihassa on myös katvealueita, minkä vuoksi tarvitaan riittävästi aikuisia ulkovalvontaan. Yksi isompi leikkialue pihalla olisi tarpeen.

Yhdessä vastauksessa nostettiin esiin myös digitaalinen oppimisympäristö ja sen kehittämisen tarve. Ryhmään toivottiin älytauluja ja ajanmukaisia lpadeja. Digitaalisen oppimisympäristön huomioiminen päiväkotiarjessa onkin varmasti yksi tulevaisuuden isoista haasteista ja kehityskohteista.

6.4 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemys aikuisen roolista lasten leikeissä

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää myös, minkälainen rooli varhaiskasvatuksen työntekijöillä on lasten leikeissä Janakkalan varhaiskasvatuksen kunnallisissa päiväkodeissa. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä koetaan olevan keskeinen rooli leikin edellytysten turvaamisessa, leikin ohjaamisessa sekä oppimisympäristöjen luojana, joten on tärkeää tutkia työntekijöiden roolia. Tässä luvussa esittelen tähän liittyviä alateemoja sekä niistä nousseita tuloksia tarkemmin. Alateemoja ovat työntekijöiden moninainen rooli sekä leikin ohjaus ja tukeminen.

6.4.1 Työntekijöiden moninainen rooli

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksen mukaan aikuisen rooli on hyvin vaihteleva. Työntekijä saattaa olla aluksi leikissä mukana, mutta siirtyy leikin sujuessa tarkkailijan rooliin. Toisinaan taas aikuinen voi olla leikeissä mukana alusta loppuun yhtenä leikkijöistä. Työntekijä voi ohjata lasten leikkiä näyttämällä esimerkkiä omalla leikkimisellään. Yhden

kasvattajatiimin vastauksen mukaan lapsiryhmän kokoonpano vaikuttaa myös siihen mikä on työntekijän rooli. Heidän näkemyksensä mukaan tämänhetkinen lapsiryhmä on sellainen, että aikuisen rooli on pääasiassa havainnoida leikkiä. Eri lapset tarvitsevat aikuista eri tavoin. Toisessa ryhmässä aikuista tarvitaan enemmän leikin eteenpäin viemisessä ja leikkijöiden välisten suhteiden vahvistamisessa, kun taas toisessa ryhmässä tukea tarvitaan enemmän yhteisen pelisääntöjen ja toisen huomioimisen harjoittelemisessa leikissä. Työntekijöiltä vaaditaan taitoa huomata tilanteet, joissa lapset tarvitsevat leikin ohjausta ja toisaalta myös ne tilanteet, joissa työntekijän tulisi jättäytyä taustalle.

Yhden kasvattajatiimin vastauksen mukaan työntekijän tulisi olla avoin, idearikas ja nopeasti sopeutuva, jotta hänen roolinsa voi vaihtua kesken leikin. Muokkautuvalla ohjauksella ja leikin fyysisessä oppimisympäristöllä päiväkotiryhmä on saanut luotoa leikkiä rikastuttavan ja monipuolisen oppimisympäristön lapsille.

Ryhmämme kasvattajilla on vaihtelevasti, mutta myös tasapuolisesti, kaikenlaisia rooleja lasten leikeissä. Joissain leikeissä kasvattaja on yksi leikkijöistä, joissain leikeissä taas toimii tarkkailijana, joissakin leikeissä innostajana/kannustajana, joissakin ohjaajana, joissakin sovittelijana ja joissakin jopa leikkiympäristönä. Kasvattaja saattaa olla leikissä esim. vuori, jota pitkin autot kiipeävät.

Aikuinen on päivittäin mukana leikissä sekä päivittäin antaa myös tilaa lapsille leikkiä omaa leikkiä toimien tällöin tarkkailijan roolissa.

Työntekijöiden moninainen rooli nähtiin arvokkaana. Työntekijöiden nähtiin rikastuttavan leikkiä ja laajentavan lasten näkemyksiä. Aikuisen tulee huomioida leikkiä niin, että se saa riittävästi tilaa ja aikaa, eikä aikuisen tuomat lisäelementit ohjaa liikaa lasten leikkiä tai muutoin sanele lasten leikkiä turhaan rajoittaen. Työntekijöiden mukaan lapsen leikin tukeminen, leikkitaitojen kehittyminen ja sosiaalisten suhteiden tukeminen onnistuu parhaiten leikissä mukana olemalla. Ei tule kuitenkaan unohtaa ulkopuolisen havainnoijan roolia, sillä tarkkailijana huomaa sellaisiakin tärkeitä asioita, jotka leikkiessä voisi muutoin olla huomaamatta.

Tänä kautena olemme keskittyneet enemmän aikuisen leikissä sisällä mukana olemiseen, jolloin aikuinen pääsee sekä havainnoimaan, että rikastuttamaan leikkiä sisältäpäin. Toimimme myös leikintarkkailijoina, mutta enemmän olemme leikissä mukana leikkijänä. Tarkkaileminen sen sijaan antaa mahdollisuuden havaintojen samanaikaiseen kirjaamiseen ja huomaa asioita helpommin, jotka leikkiessä saattaa mennä ohitse.

Työntekijöiden rooli vaihteli myös sen mukaan, leikkivätkö lapset ulkona vai sisätiloissa. Muutaman vastauksen mukaan kasvattajan rooli leikin ohjaajana on samanlainen sisä- ja ulkotiloissa. Ulkotiloissa aikuisen rooli nähtiin enemmän kannustajana ja innostajana erilaisiin leikkeihin. Pihan iso fyysinen koko ja katvealueet nähtiin rajoittavana tekijänä aikuisen osallistumiselle leikkiin, koska valvottava alue oli isompi. Työntekijät ohjaavat lapsille välillä yhteistä toimintaa ulkona. Kasvattajat näkevät kuitenkin tässä kehittymisen paikan.

Aikuinen on enemmän leikissä mukana sisällä kuin ulkona. Ulkona kasvattajalla on helpommin tarkkailijan rooli. Tähän pitäisi kyllä panostaa enemmän, jotta muistaisimme olla aktiivisemmin ja säännöllisemmin leikissä mukana leikkijänä myös ulkona.

Ulkona ohjataan vauhdikkaampia leikkejä, jotka harjoittavat enemmän motoriikkaa ja toimivat energianpurkajina. Ulkoleikit harjoittavat enemmän karkeamotoriikkaa. Sisällä taas ohjataan enemmän hienomotoriikkaa kehittävää toimintaa, kuten pöytäpuuhut ja askartelu.

6.4.2 Leikin ohjaus ja tukeminen

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastauksissa ilmeni, että lasten leikkiä ohjataan silloin kun lapset tarvitsevat tukea leikkiin. Esimerkiksi tilanteissa, joissa lapset vasta harjoittelevat yhdessä leikkimisen taitoja. Tukea ja ohjaamista tarvitaan etenkin ristiriitatilanteissa sekä leikeissä, jotka eivät tahdo lähteä alkuun. Työntekijä ohjaa lapsia ristiriitojen selvittelyssä ja niiden pohjalta luodaan sääntöjä leikille. Työntekijöiden tehtävänä on huolehtia, että kaikki

lapset pääsevät mukaan leikkiin ja leikissä mukana olevat lapset tulevat kuulluksi ja saavat sanoa mielipiteensä. Ketään ei saa kiusata leikeissä, vaan jokaisen leikkijän pitää saada tuntee olevansa turvassa leikin sisällä. Työntekijän voikin olla tarpeen tukea lasten vuorovaikutusta leikissä, jotta leikissä leikkijät oppivat huomioimaan toisensa, tekemään kompromisseja ja arvostamaan toinen toistansa.

Jos joku leikkijöistä kaipaa leikissä enemmän tukea, esim. rohkeutta sanoa oma mielipiteensä leikissä, leikkitaitojen kehittämisessä tai vuorovaikutustaidoissa. Myös ristiriitatilanteissa, jotka vaativat aikuisen apua eteenpäin pääsemisessä. Toisinaan lasten leikki voi myös jäädä "jumiin", jolloin yhdessä viemme leikkiä eteenpäin tai tuomme leikkiin jonkin uuden asian, joka innostaa lapsia jatkamaan (esim. kotileikkiä laajennetaan kaupassa käymiseen tai rattaiden kanssa kävelyllä käymiseen).

Kun lapsi tarvitsee tukea leikin valinnassa, roolissa ja leikin juonessa. Aikuisen tehtävä on myös huolehtia, että kaikki leikissä mukana olevat lapset tulevat kuulluksi. Kaikilla lapsilla ei ole vielä muodostunut leikkitaitoja, jolloin kasvattajan rooli on iso leikin ohjaamisessa.

7 Johtopäätökset

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, miten leikki toteutuu Janakkalan kunnan päiväkodeissa, minkälainen fyysinen oppimisympäristö tukee lasten leikkiä ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden roolia leikeissä. Tavoitteena oli myös pohtia, ovatko kunnan päiväkotien fyysiset oppimisympäristöt leikkiin kutsuvia ja mahdollistavatko ne erilaiset leikit. Tässä luvussa olen koonnut yhteen tutkimuksen tuloksista tehdyt johtopäätökset. Ne pohjautuvat tutkimuskysymyksiin ja niiden käsittelyssä viitataan aiempiin tutkimuksiin.

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että leikillä on tärkeä rooli 1–5- vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä ja työntekijöiden asenne lasten leikkiä kohtaan on myönteinen. Kasvattajatiimit arvostavat lasten leikkiä ja tuntevat sen merkityksen oppimisen luovana ja

innostavana välineenä. Lisäksi kasvattajatiimit kuvailevat leikkiä pedagogisena toimintana, joka tukee lapsen kasvua ja kehitystä. Harjun (2017, s. 16) opinnäytetyön tutkimustulokset tukevat saamiani tuloksia. Leikin roolia pidetään merkityksellisenä lasten oppimisen, kehityksen ja tunteiden säätelyn kannalta. Tätä tulosta tukee myös Korhosen ja Leppälän (2018, s. 32) tutkimus, jonka mukaan leikki koetaan arvokkaana ja keskeisenä asiana päiväkodissa. Leikkiä kuvaillaan päiväkodin peruskivenä, jolle koko varhaiskasvatuksen nähdään rakentuvan. Myös Hietalan (2015, s. 22) tutkimuksessa leikkiä kuvaillaan oleelliseksi osaksi lapsen arkea ja korostetaan sen merkitystä lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisessä. Tutkimuksen päiväkodissa leikki on ollut yksi painopistealueista useamman vuoden ajan ja osana päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lisäksi Ahosen (2017, s. 27) mukaan leikki on nostettu keskeiseksi toimintavaksi varhaiskasvatuksessa. Heleniuksen ja Lummelahden (2013, s. 14, 65) mukaan lasten leikeissä kehittyvät muun muassa lapsen sosiaaliset ja kielelliset taidot, mielikuvitus ja ajattelu.

Kasvattajatiimien vastausten mukaan leikin fyysisen oppimisympäristön suunnittelu ja rakentaminen tehdään yhdessä lasten kanssa niin, että lasten vaihtuvat mielenkiinnon kohteet, toiveet sekä tarpeet huomioidaan. Lasten ideat ja leikit otetaan suunnittelussa huomioon. Tutkimuksen vastausten mukaan kasvattajatiimeillä on melko yhtenäinen käsitys siitä, millainen on hyvä ympäristö leikille päiväkodissa. Myös Hietalan (2015, s. 28) opinnäytetyön tuloksista selviää samoja asioita. Lapset ja aikuiset pitävät eri asioita tärkeänä leikissä, eivätkä aikuiset pysty näkemään leikkiympäristöä lapsen silmin. Tämän vuoksi lasten osallistaminen leikkiympäristön muutoksiin nähdään ensiarvoisen tärkeänä. Lisäksi myös Korhosen ja Leppälän (2018, ss. 40–41) tutkimuksen mukaan leikin fyysisiä oppimisympäristöjä muokataan leikin havainnoinnin pohjalta. Oppimisympäristöjä muokkaamalla niistä saadaan lapsia kiinnostavia ja mahdollistetaan pitkäkestoinen leikki. Myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (OPH, 2018, ss. 32–33) korostetaan lasten osallisuutta oppimisympäristöjä suunniteltaessa ja rakentaessa.

Kasvattajatiimien mielestä fyysisen oppimisympäristön tulisi olla monipuolinen ja leikkiin kutsuva. Avoin ja tilava ympäristö mahdollistaa monipuolisen leikin fyysisen oppimisympäristön muokkaamisen ja lasten pitkäkestoisien leikin. Tutkimuksen tuloksissa erottuu kasvattajatiimien näkemys siitä, että leikkiä tukevassa oppimisympäristössä

leikkivälineet tulee olla helposti lasten saatavilla, monipuolisia sekä ehjiä ja lasten ikätason mukaisia. Kasvattajatiimit näkivät myös leikkivälineiden vaihtamisen ryhmien kesken tärkeänä osana. Leikkivälineitä tulisi saada vaihdella myös leikkien kesken. Tarvittaessa leikkiä rikastetaan itsetehdyillä leikkivälineillä sekä arjesta saatavilla pakkauksilla. Myös Harjun (2017, s. 21) opinnäytetyön tutkimustuloksissa nousi esiin, että leikkivälineiden tulisi olla lasten saatavilla ja ikätason mukaisia. Hietalan (2015, s. 23) tutkimusten tulosten mukaan leikin fyysisessä oppimisympäristössä tulee olla riittävästi tilaa, myös rauhallista ja sen tulisi olla virikkeellinen. Leikkivälineitä tulee olla riittävästi ja niiden tulisi olla turvallisia ja monipuolisia. Myös Hietalan tutkimuksessa pitkäkestoinen leikki koettiin tärkeäksi.

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksen mukaan Janakkalan kunnan päiväkotien leikkien fyysiset oppimisympäristöt ovat hyviä ja monipuolisia. Vastausten mukaan leikkitilaa on pääsääntöisesti riittävästi ja monipuolisesti niin, että myös leikkien jakaminen onnistuu useampiin pisteisiin. Myös päiväkotien tilojen sisustusta pidettiin leikkiin kutsuvana ja innostavana. Työntekijät olivat pääasiassa tyytyväisiä päiväkotiryhmien leikkivälineisiin ja niiden nähtiin tukevan lasten monipuolista leikkiä. Työntekijät laajentavat leikkejä monipuolisesti myös lähiympäristöön, kuten lähimetsään, puistoihin ja kirjastoon. Vastauksissa korostuivat kehittämis ehdotuksina sisätilojen muokkaaminen esimerkiksi huonekaluja vähentämällä ja tilojen jakamista esimerkiksi sermeillä. Suurin osa kehittämis ehdotuksista kohdistui ulkotiloihin, joihin toivottiin muun muassa katvealueiden poistoa. Myös Hietalan (2015, s. 25) tutkimuksen tuloksissa päiväkodeilla nähtiin olevan paljon mahdollisuuksia laajentaa leikin fyysistä oppimisympäristöä päiväkodin ulkopuolelle, kuten metsiin, puistoihin ja leikkipuistoihin. Vastaajat myös kokivat hyödyntävänsä paljon lähiympäristöä.

Varhaiskasvatuksen työntekijöiden rooli lasten leikeissä kuvailtiin hyvin moninaisena ja vaihtuvana. Leikeistä riippuen työntekijöiden rooli on olla joko yksi leikkijöistä, tarkkailija, innostaja ja kannustaja, leikin ohjaaja, sovittelijana tai toimia jopa leikin ympäristönä. Työntekijöiden roolina pidettiin lapsen tukeminen leikissä, leikkitaitojen kehittämisessä ja sosiaalisissa suhteissa. Vastaajien mukaan tämä onnistuu paremmin leikkijän roolissa kuin ulkoapäin havainnoiden. Myös havainnoijan rooli koettiin tärkeäksi. Leikkiä tarkkailemassa on mahdollisuus kirjata havaintoja leikeistä ja huomata asioita, joita ei välttämättä näe

leikkiessä. Kalliala kertoo (2008, ss. 50–51) aikuisen läsnäolon tukevan lapsen turvallista oloa, jolloin hänellä on mahdollisuus syventyä leikkiinsä. Harjun (2016, s. 22) tutkimuksen tuloksissa korostetaan työntekijöiden roolia leikkien oppimisympäristöjen rakentajana. Vastaajat pitivät työntekijän läsnäoloa ja leikin ohjausta merkityksellisenä hyvässä leikin ympäristössä. Vastaajien käsityksen mukaan aikuisen tulee olla leikeissä mukana ja lasten saatavilla, mutta niin, että lapsen omalle ajattelulle ja toiminnalle jää silti tilaa. Myös Harjun tutkimuksessa ilmeni työntekijöiden tilanteiden tulkinta. Se sisältää kyvyn havaita tilanteet, joissa lapsi tarvitsee leikin ohjausta sekä myös tilanteet, joissa työntekijän tulisi jättäytyä taustalla ja näin antaa lapsille leikkeihin rauhaa sekä mahdollisuuksia omiin oivalluksiin ja oppimiseen.

Työntekijöiden roolina kuvaillaan leikin kehittymisen tukeminen ja ohjaus. Vastauksissa tuodaan esiin työntekijän rooli leikin viemisessä eteenpäin ja leikkitaitojen ja sosiaalisten taitojen opettaminen. Korhosen ja Leppälän (2018, s. 40) tutkimuksen tuloksissa ilmeni samoja asioita työntekijän moninaisesta roolista, mutta rooliin nähtiin vaikuttavan lasten ikä. Tutkimuksen tuloksissa korostui työntekijän aktiivinen rooli lasten leikin ohjauksessa ja havainnoinnissa pienten lasten leikeissä. Isompien lasten leikeissä aikuisten rooli nähtiin sivustaseuraajana. Isompien lasten leikkiä voidaan ohjata rikastaen sekä varmistuen leikin toteutuminen ja jatkuvuus. Myös Tarkka (2018) toteaa havainnoinnin olevan perusta leikin ohjaamiselle ja suunnittelulle. Hän korostaa varhaiskasvatuksen työntekijän kykyä tunnistaa ne hetken, jolloin leikkiin tarvitaan ohjausta.

Tutkimusten tuloksissa on monipuolisesti opinnäytetyöni teoriaperustan mukaista tietoa, joka kertoo mielestäni tutkimuksen kohteena olevien päiväkotien kasvattajatiimien hyvästä ammattitaidosta ja varhaiskasvatuksen taustalla säätelevän tietoperustan perehtyneisyydestä. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni myös esiin, että leikkiin, leikin fyysiseen oppimisympäristöön ja leikin ohjaukseen liittyviä asioita pohditaan yhdessä kokouksissa ja tiimeissä jatkuvasti ja niihin panostetaan.

8 Pohdinta

Alun perin suunnittelin toteuttavani aineistonhankinnan teemahaastattelulla sekä havainnoinnilla, mutta koronaepidemiasta johtuen näin parhaaksi muuttaa suunnitelmaa. Tilanteesta johtuen verkkokysely oli mielestäni oikea aineistonhankintamenetelmä. Forms-verkkokysely mahdollisti kasvattajatiimien tavoittamisen ilman ylimääräisiä kontakteja. Kyselyn ja saatekirjeen laatimiseen kului paljon aikaa. Tavoitteena oli laatia kattava kysely, jolla saisin vastaukset kahteen tutkimuskysymykseeni. Jälkikäteen arvioin, että yhden kysymyksen merkitys oli tutkimukselleni merkityksetön ja muutamat kysymykset olisin voinut muotoilla eri tavalla.

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa Janakkalan kunnalle uutta tietoa lasten leikeistä 1–5-vuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä, leikin fyysisistä oppimisympäristöistä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön roolista lasten leikeissä. Tavoite toteutui hyvin ja vastauksissa ilmeni hyödyllistä tietoa, jota voidaan hyödyntää jatkossa.

Laadullisessa tutkimuksessa vastausten sisällöllinen laatu sekä kattavuus ovat tärkeitä. Verkkokyselyn vastausprosentti oli hyvä. Avoimilla kysymyksillä henkilöstöllä oli mahdollisuus kertoa asioista omin sanoin. Kyselyn jakaminen kasvattajatiimeille ajoittui alkukesään. Uskon, että kasvattajatiimeillä olisi ollut paremmin aikaa vastaamiseen keväällä ennen kesälomien alkua.

Opinnäytetyön tekeminen oli erittäin opettavainen prosessi. Se syvensi omaa ammattitaitoani ja samalla myös lisäsi valmiuksia toteuttaa tutkimuksia. Haastavinta opinnäytetyön tekemisessä oli tutkimuksen rajaaminen tarkoituksenmukaisesti. Toteutin opinnäytetyön tutkimuksen tilaajan toiveita kuunnellen, mutta myös näkökulmia rajaten. Aiheeseen liittyvää tietoperustaa ja tutkimuksia oli todella paljon saatavilla.

Opinnäytetyötä tehdessäni sain jatkotutkimusidean. Opinnäytetyöni tutkimuksessa en ottanut huomioon eri ikäryhmiä eikä vastauksissa juurikaan korostunut eri ikäryhmien erilaiset toimintatavat tai tarpeet. Olisi mielenkiintoista tutkia eri ikäryhmien leikkien fyysisiä oppimisympäristöjä sekä asioita, jotka painottuvat niissä. Näkökulma olisi mielenkiintoinen

myös leikin ohjauksen kannalta, sillä tutkimukseni vastauksissa lapsiryhmän nähtiin vaikuttavan siihen minkälainen rooli aikuisella on lasten leikeissä.

Jatkotutkimusidean sain jo opinnäytetyöni tutkimusta tehdessäni. Eri ikäryhmien leikkiympäristöjä on tutkittu erikseen jo jonkun verran. Mielenkiintoista olisi verrata eri ikäryhmien leikkien ympäristöjä ja niiden eroavaisuuksia ja erityisyyksiä sekä sitä, mitkä asiat painottuvat eri ikäisten lasten leikkiympäristöissä.

Tutkimusaiheeni oli ajankohtainen ja tärkeä Janakkalan kunnan varhaiskasvatuksessa. Leikin merkitys näkyy myös kunnan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden otsikossa: ”Kasvun kikatusta leikin lumoissa.”

Lähteet

Ahonen, L. (2017). *Vasun käyttöopas*. PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Osuuskunta Vastapaino.

Fleer, M. (2015). Pedagogical positioning in play – teachers being inside and outside of children's imaginary play. *Early Child Development and Care*, 185(11–12).

<https://doi.org/10.1080/03004430.2015.1028393>

Hakkarainen, P. & Brédikyté, M. (2013). *Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet*. Kogni Oy.

Hakkarainen, P. (2008). Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa A. Helenius & R. Korhonen (toim.), *Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen*. (ss. 99–107). WSOY Oppimateriaalit Oy.

Harju, V. (2017). Leikkiminen on yksi keskeisimmistä asioista pienten päivässä.

Varhaiskasvattajien näkemyksiä alle kolmevuotiaiden leikistä ja sen ympäristöistä

[opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201705229308>

Helenius, A. & Korhonen, R. (2008). Oppiminen ja ongelmanratkaisu ennen kouluikää.

Teoksessa A. Helenius & R. Korhonen (toim.), *Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen* (ss. 109–138). WSOY Oppimateriaalit Oy.

Helenius, A. & Lummelahti, L. (2013). *Leikin käsikirja*. PS-Kustannus.

Hellström, M. (2010). *Sata sanaa kasvatuksesta*. PS-Kustannus.

Hietala, S. (2015). *Kasvattaja leikkiympäristön luojana päiväkodissa* [opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201504214706>

Hirsjärvi, S. (2009a). Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa S. Hirsjärvi, P.

Remes & P. Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* (ss. 123–165). Tammi.

Hirsjärvi, S. (2009b). Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa S.

Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* (ss. 191–220). Tammi.

- Hirsjärvi, S. (2009c). Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara (toim.), *Tutki ja kirjoita* (ss. 221–230). Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Hujala, E. & Turja, L. (2020). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-Kustannus.
- Hujala, E., Nivala, V., Parrila-Haapakoski, S. & Puroila, A.-M. (1998). *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Varhaiskasvatus 90 Oy.
- Häkkä, A., Kuokkanen, H. & Virolainen, A. (2018) *Lapsen parhaaksi*. Edita.
- Janakkalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. (2019). *Pikkuilvekset matkalla maailmaan – Kasvun kikatusta leikin lumoissa*. Janakkalan kunta. <https://www.janakkala.fi/wp-content/uploads/2019/07/VASU2019-Janakkala.pdf>
- Jantunen, T., Suutarla, S. & Heino, N. (2019). *Leikin taikaa. Miksi leikki on niin tärkeää?* Into.
- Jyväskylän yliopisto. (2010). *Tutkimuksen toteuttaminen*. Avoimen yliopiston Koppa. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen#tutkimustulosten-luotettavuus>
- Jyväskylän yliopisto. (2016). *Kyselyt*. Avoimen yliopiston Koppa. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/kyselyt>
- Jyväskylän yliopisto. (2020). *Tutkimusmenetelmät ja tutkimusaineistot*. Avoimen yliopiston Koppa. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/kirjasto/kirjastotuutori/aihehaku-tutkimusprosessissa/menetelmatietoa-ja-palveluja>
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Gaudeamus.
- Kananen, J. (2014) *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kiviniemi, K. (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 74). PS-Kustannus.

Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (2018) *Valloittava varhaiskasvatus*. Vastapaino.

Korhonen, P. & Leppälä, J. (2018). *Leikin havainnointi ja ohjaus varhaiskasvatuksessa. Lastentarhanopettajien kokemuksia* [opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu].

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018112618284>

Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Varhaiskasvatuslaki 108/2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

PhL. Varhaiskasvatuslaki 580/2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Ranta, S. & Heiskanen, N. (29.5.2020). "Otteko te vain leikkineet täällä". *Parasta aikaa varhaiskasvatuksessa*. <https://blogs.uef.fi/parasta-aikaa-varhaiskasvatuksessa/?p=712>

Ruoppila, I. (2013). Saatesanat. Teoksessa A. Helenius & L. Lummelahti (toim.), *Leikin käsikirja*. PS-kustannus.

Skolnick Weisberg, D., Zosh, J.-M., Hirsh-Pasek, K. & Michnick Golinkoff, R. (2013). Talking it up: Play, Language Development and the Role of Adult Support. *American Journal of Play*, 6(1), 39-54.

[https://www.researchgate.net/publication/284394064 Talking it up Play language and the role of adult support](https://www.researchgate.net/publication/284394064_Talking_it_up_Play_language_and_the_role_of_adult_support)

Tarkka, K. (n.d.). *Vasu-perusteet leikin asialla*. Leikkipäivä/MLL. <https://leikkipaiva.fi/vasu-perusteet-leikin-asialla/>

TENK. (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK.

https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

THL. (2019). *Varhaiskasvatus 2019*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/varhaiskasvatus>

Törölä, H. (2018). *Lasten leikkitaitojen kehitysvaiheet, ja mitä tehdä, jos leikki estyy*.

Satakieliohjelma. <https://www.satakieliohjelma.fi/wp-content/uploads/2018/11/JULKAISU-Helena-Torola-2018.pdf>

Valli, R. (2015). Paperinen kyselylomake. Teoksessa R. Valli, & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. uud. ja täyd. p., ss. 84—08). PS-kustannus.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Vehkalahti, R. & Urho, T., (2013). *Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen*. Lasten Keskus.

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. PS-kustannus.

Vilko-Riihelä, A. & Laine, V. (2012). *Mielenmaailma 2. Kehityspsykologia*. Sanoma Pro Oy.

Liite 1: Tutkimuksen saatekirje ja kyselylomake

Kysymykset Vastaukset 11

Oppimisympäristöt leikin tukena varhaiskasvatuksessa

Hyvät varhaiskasvattajat,

Olen sosionomiopiskelija Hämeen Ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötäni Janakkalan kunnalle. Tavoitteenani on tutkia Turengin varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä leikin näkökulmasta fyysisestä ulottuvuudesta. Lisäksi tutkin minkälainen rooli kasvattajilla on lasten leikeissä. Kyselyyn vastaavat Turengin päiväkotien kasvattajatilmit. Tämä Google Forms- kysely ja siitä saadut vastaukset ovat yksi osa opinnäytetyöni aineistoa. Olen saanut tutkimusluvan Janakkalan kunnan sivistystoimen kehittämispäälliköltä. Vastatessanne kyselyyn, annatte suostumuksen analysoida ja käyttää vastauksianne opinnäytetyössäni.

Tämän kyselyn tarkoituksena on kerätä tietoa Turengin päiväkotien oppimisympäristöistä ja kasvattajien roolia leikissä näkemyksienne mukaisesti. Toivon tutkimustulosten hyödyntävän koko henkilökuntaa laadukkaan leikin toteuttamisessa. Tämän vuoksi onkin todella tärkeää, että käytätte aikaanne ja kirjoitate mahdollisimman laajat, totuudenmukaiset ja selkeät vastaukset pohdintoistanne, jotka perustuvat teidän tapaanne toteuttaa varhaiskasvatusta. Kysely sisältää 12 avointa kysymystä. Vastaamiseen menee aikaa noin 20 minuuttia.

Noudatan opinnäytetyössäni ja kyselyn aineiston käsittelyvaiheessa salassapitovelvollisuutta eivätkä henkilöllisyys- tai tunnistettavuustiedot tule missään muodossa esille. Säilytän saatuja tietoja huolellisesti ja luottamuksellisesti. Valmis opinnäytetyö tallennetaan Theseuksen opinnäytetyön arkistoon, jossa se on kaikkien vapaasti luettavissa julkaisun jälkeen.

Täytätän oheisen kyselyn 15.07.2021 mennessä. Jos jokin asia kyselyssä mietityttä tai jokin kyselyn kysymys on epäselvä, otattehan yhteyttä minuun.

Kiitos yhteistyöstänne!

Ystävällisin terveisin,

Niina Laine
niina.laine@student.hamk.fi
Hämeen Ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Kysymykset Vastaukset 11

Ohjeet täyttöö varten

Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on taata oppimista edistävä, kehittävä, turvallinen ja terveellinen oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta tukevia paikkoja, tiloja, yhteisöjä, käytäntöjä, tarvikkeita sekä välineitä. Käsitteenä oppimisympäristö varhaiskasvatuksessa pitää sisällään muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Opinnäytetyöni keskittyy fyysiseen oppimisympäristöön leikin näkökulmasta. Oppimisympäristöjä tulee kehittää siten, että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Kehittämisen tavoitteena myös saavuttaa varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet.

Vastatkaa kysymyksiin vapaamuotoisesti omien näkemystenne pohjalta.

- 1) Minkälainen rooli leikillä on päiväkotiryhmänne arjessa? *

Pitkä vastausteksti

- 2) Minkälaisia leikkejä lapset leikkivät päiväkotiryhmässänne? *

Pitkä vastausteksti

- 3) Minkälainen leikkiympäristö tukee mielestänne lasten leikkiä? *

Pitkä vastausteksti

4) Miten päiväkotiryhmänne leikkivälineet tukevat lasten monipuolista leikkiä? *

Pitkä vastausteksti

5) Minkälainen on päiväkotiryhmänne fyysinen ympäristö? (arkkitehtuuri, lähiympäristö, sisustus, opetusvälineet ja muut materiaalit) *

Pitkä vastausteksti

6) Miten kehittäisitte päiväkotiryhmänne fyysistä oppimisympäristöä? *

Pitkä vastausteksti

7) Miten lasten tarpeet ja mielenkiinnon kohteet otetaan huomioon leikkiympäristöjen uudistamisessa ja ylläpitämisessä päiväkotiryhmässänne? *

Pitkä vastausteksti

8) Laajennetaanko leikkiympäristöä mielestänne riittävästi ja monipuolisesti lähiympäristöön? (esim. kirjasto, paikalliset nähtävyydet, metsä, puistot) Perustelkaa vastauksenne. *

Pitkä vastausteksti

9) Minkälaiseksi kuvailisitte kasvattajan roolia suhteessa lapsen leikkiin? Millaisia rooleja kasvattajilla on leikissä? (kasvattaja yksi leikkijöistä vai leikin tarkkailija) *

Pitkä vastausteksti

10) Minkälaisissa tilanteissa ohjaatte lasten leikkiä päiväkotiryhmässänne? *

Pitkä vastausteksti

11) Miten kasvattajan rooli leikin ohjaajana eroaa päiväkodin sisä- ja ulkotiloissa? *

Pitkä vastausteksti

12) Mitä muuta haluatte kertoa leikkiympäristöstä tai leikin ohjauksesta päiväkodissänne?

Pitkä vastausteksti

Liite 2: Janakkalan kunnan pedagogiset kärjet

Janakkala

Janakkalan varhaiskasvatuksen pedagogiset kärjet

Lapsen leikki lähtökohdانا Kaiken toiminnan keskiössä on ja tulee olla leikki. Leikki on keskeinen tekijä lapsen oppimisen ja kasvun, vuorovaikutussuhteiden, viihtymisen sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta, ja sille tulee varata aikaa, tilaa, sallivuutta ja kasvattajan aktiivista huomiota ja arvostusta.

Lapsen osallisuus arjen rakentumisessa Kasvattajan etukäteen sisällöllisesti määrittämän toiminnan sijaan painopiste siirtyy lapsiin, heidän mielenkiinnon kohteisiinsa, aloitteisiinsa, ideoihinsa ja osallisuuteen – mahdollisuuksiin vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja varhaiskasvatuspäivän sisältöihin.

Oppimista tapahtuu joka hetki Jokainen hetki on merkityksellinen. Lapsi oppii, kokee ja kasvaa joka ikinen hetki, ja kasvattajina meidän tulee entistä enemmän oppia tarttumaan arjen esille tuomiin tilanteisiin, hyppäämään niihin ja rakentamaan yhdessä lasten kanssa niistä yhteiset, merkitykselliset arjen hetket.

Lapsen vahvuudet voimavarana Hyvinvoinnin ja positiivisen minäkuvan rakentumisen keskeinen tekijä on lapsen vahvuuksiin ja positiivisiin voimavaroihin keskittyminen.

Kuuntelua, kohtaamista ja kunnioitusta Nämä kolme K:ta luovat perustan niin kasvatukselle, kasvatusyhteistyölle huoltajien kanssa kuin henkilöstön keskinäiselle yhteistyöllekin.

Yhteinen suunnittelu, yhdessä tekeminen, yhdessä eläminen Varhaiskasvatuksen arjessa eletään, opitaan ja koetaan yhdessä lasten kesken sekä lasten ja aikuisten kesken. Arjen sisällöt rakentuvat yhteisessä keskustelussa lasten ja kasvattajien kesken ja keskiössä on yhteinen, monipuolinen ja sitoutunut tekeminen, leikin maailmaan ja satujen seikkailuihin sukeltaminen. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille, ja niin lapsia kuin kasvattajiaakin kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan.

